

Yayın Geliş Tarihi: 28.10.2020
Yayına Kabul Tarihi: 07.05.2021
Online Yayın Tarihi: 30.06.2021
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.817730

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 23, Sayı: 2, Yıl: 2021, Sayfa: 755-787
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TURİST REHBERLİĞİNDE UZMANLAŞMA: UZMAN REHBERLERE YÖNELİK BİR DURUM ÇALIŞMASI¹

Arif AKPINAR*
Nilgün AVCI**

Öz

Rehberlikte uzmanlaşma eğitimleri turist rehberlerinin niteliklerinin artırılmasında önemli bir süreçtir. Rehberlere yönelik uzmanlık eğitimleri bölgesel rehber odaları ve Anadolu Üniversitesi tarafından farklı yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Eğitimlerde başarılı olanlara konusuna ilişkin uzmanlık sertifikası verilmektedir. Bu çalışmanın amacı turist rehberlerinin uzmanlaşmalarının önemini vurgulamak, verilen uzmanlık eğitimlerinin niteliğini tartışmak ve bu eğitimlerin rehberlere olan katkılarını ortaya koymaktır. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu çalışmanın verileri görüşme tekniği kullanılarak uzman rehberlerden oluşturulmuş bir örneklemden elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile oluşturulan sorular maksimum çeşitleme ile belirlenen çalışma grubuna Mart Mayıs 2020 tarihleri arasında uygulanmıştır. Verilerin analizinde betimsel çözümleme tekniği kullanılmıştır. Bulgular, uzaktan eğitimlerin rehberlikte uzmanlaşma için yeterli olmadığını, uzmanlık sertifikalarına sektörde itibar edilmediğini, eğitimlerin organizasyon ve planlanmasında eksiklikler olduğunu göstermiştir. Çalışma, uzmanlık eğitimlerinde belirlenen yetersizliklerin giderilmesi için bazı önerilerde bulunmuş ve ileride ihtiyaç duyulabilecek uzmanlık konularına yönelik çeşitli fikirler ileri sürmüştür. Bölgesel turizm potansiyelleri ve ihtiyaçlar değerlendirildikten sonra uzmanlık eğitimlerinin layıkıyla düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Turist Rehberliği, Rehberlikte Uzmanlaşma, Uzmanlaşma Eğitimi, Uzmanlık Sertifikaları.*

---

¹ Bu çalışma, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Rehberliği Anabilim Dalı'nda hazırlanmış olan "Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma ve Verilen Uzmanlık Eğitimlerinin Analizi" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Akpınar, A., Avcı, N. (2021). Turist rehberliğinde uzmanlaşma: Uzman rehberlere yönelik bir durum çalışması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (2), 755-787.

* Doktora Öğrencisi, YÖK 100/2000 Doktora Bursiyeri, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği, ORCID: 0000-0003-1434-0367, arifakpinar06@gmail.com.

** Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Çeşme Turizm Fakültesi, Konaklama İşletmeciliği Bölümü, ORCID: 0000-0003-4746-8762, nilgun.avci@ege.edu.tr.

SPECIALIZATION IN TOURIST GUIDING: A CASE STUDY FOR SPECIALIST GUIDES²

Abstract

Specialty training in guiding is an important process on improving the quality of tourist guides. Specialty trainings for guides are conducted by regional guide chambers and Anadolu University in different methods.. Guides who are successful in specialty training have a right to get the specialty certificate. The purpose of this study is to emphasis the importance of specialization in tourist guiding, discuss the quality of specialty trainings and reveal the contributions to guides. This study was designed as a qualitative research and data were obtained from a sample forming of specialist guides by using the interview technique. A semi-structured interview technique was applied to the study group between March and May 2020. The study group was formed by maximum variation sampling. Descriptive analysis was used to analyze the data. Research results showed that distance education method is not sufficient for specialty training, specialty certificates are not respected in tourism industry, and there are incompetencies in organization and planning of specialty trainings. This study made some suggestions to fulfill incompetencies expressed in the specialty trainings and proposed several opinions on specialty subjects that may be needed in the future. It is recommended to arrange speciality trainings properly after evaluating regional tourism potentials and needs.

Keywords: *Tourist Guiding, Specialization in Guiding, Specialty Training, Expertise Certificates.*

GİRİŞ

Turizm endüstrisinin ekonomik ve çevresel anlamda sürdürülebilir olması, sektörde kalite ve standartların geliştirilmesine bağlıdır. Kalite ve standartları geliştirmek için birtakım ölçütler uygulanmaktadır. Bu ölçütler uzmanlaşma, sertifikasyon, lisanslanma ve akreditasyon olarak belirtilmektedir (Black & Ham, 2005). Uygulanacak bu ölçütler verilecek eğitimin niteliğine göre yeterli kazandırmaktadır. Destinasyonların cazibe merkezine ilişkin bilgi ve kültürü yorumlama kabiliyetleriyle rehberler, turistlerin ziyaretlerini bir turdan deneyime dönüştürebilen turizmin önde gelen aktörleridir (Ap ve Wong, 2001, s. 552). Turizm sektöründe turistlerin en çok etkileşim içerisinde buldukları rehberler turist deneyimlerine şekil verme, onların ziyaret ettikleri yerdeki kalış sürelerini uzatma, ekonomik faydayı artırma gibi konularda önemli rol oynamaktadır. Christie ve Mason (2003) rehberlik mesleğinde mesleki tutum ve davranışların değiştirilmesinin nitelikli bir eğitim alınarak gerçekleşeceğini belirtir. Alınan nitelikli eğitim sayesinde turistler daha yüksek düzeyde bilgi sahibi olmakla kalmayıp deneyimlerini

---

² This study was derived from the master's thesis titled " Specialization in tourist guidance and analysis of given specialization educations" prepared in Ege University, Institute of Social Sciences, Department of Tourism Guidance.

de zenginleştirmektedirler (Güven ve diğ., 2018). Zengin deneyim yaşayarak hizmetten memnun kalan turistin davranışlarında olumlu değişimler beklenmektedir.

Deniz-kum-güneş turizmi olarak adlandırdığımız kitle turizmine alternatif özel ilgilerin tatminine yönelik gerçekleştirilen, çeşitli alanlarda ve konulardaki temalara sahip turizm faaliyetlerinin yapılması için uzman personele ihtiyaç duyulmaktadır (Köroğlu, 2007, s. 226). Turizmin çeşitlenmesi ve sezon ayrımı olmadan tüm yıla yayılması, taleplerin farklı alanlarda toplanması, çeşitli alanlarda, yeni konularda ya da destinasyonlarda uzmanlaşma ihtiyacını doğurmaktadır. Bu yeni talepler, konular ve destinasyonlarda uzmanlaşmak için rehberlerin eğitim almaları gerekmektedir (Yenipınar ve Çapar, 2017, s. 398). Turist tipolojileri ve taleplerindeki değişim rehberlerin uzmanlaşma eğilimlerini etkilemektedir (Temizkan, 2010, s. 82). Rehberler zamanla farklı yönelimlerle bilgi ve birikimlerini çeşitli konularda, bölgelerde veya alanlarda geliştirip uzmanlaşabilmektedirler. Türkiye’de turist rehberleri için çeşitli uzmanlık konularında eğitim programları, bakanlığın gözetiminde TUREB ve uygun görülen odalar tarafından ücretli ya da ücretsiz olarak düzenlenebilmektedir. Açılacak eğitim programları turizm çeşitliliği dikkate alınarak, bölgelerine göre rehber yetiştirme ve rehberlerin çeşitli konularda uzmanlaştırılması amacına göre belirlenmektedir. Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliğine göre birlik ve odalar eğitimleri vermek üzere yetkili kurum ve kuruluşlarla, yükseköğretim kurumlarıyla ya da alanında uzmanlaşmış özel şahıslarla iş birliği yapabilmektedir (<https://teftis.ktb.gov.tr>, 02.06.2020). Uzmanlaşma eğitimi ve sınava ilişkin esasların TUREB tarafından belirlendiği bu programları başarıyla tamamlayanlara birlik tarafından sertifikaları verilir ve sicillerine işlenir. Sicillerine uzmanlık alanı işlenen rehberlerin ilgililere arzı ise başarılı değildir. Ruhsatname sahibi tüm rehberlerin isim ve iletişim (isteğe bağlı) bilgilerinin paylaşıldığı “www.tureb.org.tr” adresindeki “Rehber Bilgi Sistemi” üzerinden sicillerdeki bu uzmanlıklar görüntülenmemektedir. Dolayısıyla TUREB veri tabanında rehberlerin hangi konuda uzman oldukları bilgisine ulaşılamamaktadır. Bu durum sahip olunan uzmanlık unvanının seyahat acenteleri ve talep edenler tarafından bilinmesinde ve ulaşılmasında kısıt oluşturmaktadır

Turizm paydaşlarının ve turistlerin rehberlerden bazı beklentileri bulunmaktadır. Sektörün çeşitli konuları ve etkinlik alanlarında uzmanlaşan rehberler performanslarını artırarak turist memnuniyetine önemli etkide bulunacaktır. Uzmanlaşan rehberler özel ilgi turizminin gelişmesini sağlayarak turist profiline zenginleşmesini ve turizm ürünlerinin çeşitlenmesine katkı sağlayacaktır (Köroğlu, 2007,s. 226). Taleplere göre çeşitlenen turizm hareketliliği farklı tipolojilerdeki turistlerden oluşur, bu turistler rehberlerin hangi alanlarda uzmanlaşmaları gerektiğini belirlemede büyük etkindir. Farklı ilgilere sahip turist tiplerinin turizm etkinliklerine katılıp memnuniyetinin sağlanması için rehberlerin bu ilgi alanlarında derinlemesine bilgi sahibi olması gerekmektedir (Köroğlu ve Güdü Demirbulat, 2017, s. 58). Herkesin sahip olmadığı bu bilgilerin ehli olan uzman rehber, belli başlı durumlara karşı ayrıcalıklar elde edebilmelidir (Arslantürk

ve Gül, 2019, s. 288). Küreselleşme ve değişimin kaçınılmaz olduğu günümüz dünyasında rehberlerin belirli konularda ve alanlarda uzmanlaşmaları önemli bulunmaktadır. Bu çalışma uzmanlık eğitimlerinin niteliğini ve bu eğitimlerin rehberlere olan katkılarını tartışmaktadır. Çalışma bulguları uzmanlık sertifikasına sahip rehberlerin görüşlerine dayanmaktadır. Çalışmada rehberlerin belli bir alanda uzmanlaşmalarının önemini vurgulamak, uzmanlaşma eğitimlerindeki eksiklik ve yetersizliklere işaret etmek ve bu konuda öneriler geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmada uzmanlaşma kavramı ve önemi açıklanarak bu konuda yapılan araştırmalar özetlenmektedir. Kalan kısımda çalışma yöntemi açıklandıktan sonra bulgular, tartışma ve sonuç bölümleri yer almaktadır.

Rehberlikte Uzmanlaşma

Uzman rehber belirli bir alanda uzmanlaşmış ve bu alanda gerçekleştirilen turlarda rehberlik faaliyeti gösteren kişidir. Bu alanlar destinasyona, turizm çeşitliliğine ve özel ilgi konularına göre çeşitlenmektedir (Güven ve diğ., 2018, s. 213). Rehberlerin uzmanlaşması din, tarihi dönem, kültürel yapı veya mimari gibi kültürel alanlarda olduğu gibi kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü, dağcılık, mağaracılık, dalış gibi spesifik ve teknik bilgi donanımı gerektiren alanlarda olabilmektedir (Çakmak, 2018). Her bölgenin sahip olduğu özellikler doğrultusunda çeşitlenen turizm, farklı isteklere ve ilgiye sahip turistler için alternatif turizm olanakları sunmaktadır. Memnuniyetin maksimize edilmesi ve turun başarılı bir şekilde yönetilmesi misafirlerin iyi analiz edilmesiyle ilişkilidir (Albuz ve diğ., 2018, s. 101). Özel konulara ilgili turist gruplarının beklentilerini karşılayabilmek ve memnuniyetini sağlamak, turist rehberlerinin bu konular üzerine eğitilmesini ve ihtisaslaştırılmasını gerektirmektedir.

YÖK verileri Turizm Rehberliği bölümüne olan talebin her geçen yıl arttığını ortaya koymaktadır. Bölüm mezun sayısı çoğaldıkça rekabet de artmaktadır, rekabetin artması ile rehberlere farklı alanlarda uzmanlaşma eğilimi göstermektedir (Yenipınar ve Yılmaz, 2019, s. 4). Bununla birlikte turistlerin ve dünyanın değişen ihtiyaçları, rehberlerin uzmanlaşması gereken konuları ve turizm çeşitliliğini artırmaktadır (Arslan, 2018, s. 123). Türkiye’de rehberlerin genellikle arkeoloji, inanç, mimari, gastronomi, trekking, jogging, sanat tarihi gibi çeşitli konularda ve etkinliklerde uzmanlaştıkları belirtilmektedir (Çetin ve Kızılırmak, 2012, s. 313). Rehberlerin çeşitli alanlarda uzmanlaştıkları görülmekle beraber Türkiye’nin sahip olduğu ürün çeşitliliği ve turizm potansiyeli dikkate alındığında uzman rehberlerin sayılarının artması beklenmektedir.

Rehberlikte yalnızca konu veya etkinlik esasında değil, bölge bazında da uzmanlaşmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Yurt içi ve yurt dışı olmak üzere bölgesel anlamda iki farklı şekilde uzmanlaşmalar görülmektedir. İtalya, İspanya, Mısır, Fransa, Dubai, Güney Afrika, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler rehberlerin yurt dışında uzmanlaştıkları bölgelerdendir. Yurt içinde ise rehberlerin sırasıyla en fazla İstanbul, Güney Doğu Anadolu Bölgesi, Likya Yolu, Çanakkale ve Çatalhöyük bölgelerinde uzmanlık eğitimlerine katılıp sertifika aldıkları

görülmektedir (Koroğlu ve GÜdü Demirbulat, 2017, s. 63). Turist Rehberliği Meslek Kanunu ve Meslek Yönetmeliğine göre turizm çeşitliliği dikkate alınarak çeşitli konularda eğitilen rehberlerin uzmanlaşmaları sağlanmaktadır. Uzmanlaşma eğitimlerinin düzenlenmesi, duyurulması, yürütülmesi ve denetlenmesi yetkileri meslek üst kuruluşu olan TUREB'e aittir. Turizmin çeşitlenmesi ve dört mevsime yayılması için rehberlerin belirli alanlarda uzmanlaşmalarının önemi 2000'li yılların başında fark edilebilmiştir. TUREB 2001-2014 yılları arasında mesleğe devam için katılım zorunluluğu bulunan hizmet içi eğitim seminerlerinde rehberlerin uzmanlaşmaları için eğitimler düzenlemiş, yönetmeliğin değişmesiyle birlikte bu eğitimlere son verilmiştir. Yönetmeliğin 2014 yılında değişmesinden sonra mesleğin ve rehberlerin gelişimine katkı sağlayan zorunlu seminerler kaldırılmış ve gönüllü katılım esasına dayalı uzmanlık eğitimleri düzenlenmeye başlamıştır (Sarıbaş ve Öter, 2019, s. 50). TUREB'in Anadolu Üniversitesi ile 16 Nisan 2018 tarihinde yapmış olduğu protokolle yeni bir uzmanlık eğitimi sistemi rehberlik eğitimine dahil edildiği web sayfasında 28 Eylül 2019 tarihli duyuru ile anlaşılmaktadır (www.tureb.org.tr, 15.03.2020).. Buna göre rehberler ve rehberlik öğrencileri Anadolu Üniversitesinin açmış olduğu uzaktan eğitim sistemi kapsamındaki sertifika programlarına kaydolup başarılı olanlar uzmanlık sertifikası almaya hak kazanacaktır. E-sertifika olarak adlandırılan bu sistem dahilinde rehberler ve rehber aday öğrenciler için hazırlanmış iki program bulunmaktadır; Sanat Tarihi Uzmanlığı ve Kültürel Miras Uzmanlığı.

Uzmanlaşma eğitimleri ile ilgili çalışmalarını teşvik etmek ve düzenleme yetkisini/görevini bakanlığın denetimi altında elinde bulunduran TUREB'in bu konuya gereken önemi vermediği düşünülmektedir. 30 Eylül 2015 tarihli yönetim kurulunda yapılan görüşmeler sonucunda uzmanlık eğitimleri ile ilgili usul ve esasları belirleyen kararlar (<http://www.tureb.org.tr>, 15.03.2020) aşağıda özetlenmiştir. Eğitimler düzenlenmeden önce odalar tarafından hazırlanan programın detaylar ve eğitmenlerin bilgileri birliğe resmi yazı ile bildirilecektir.

- Uzmanlaşma eğitim programlarının süresi en az 5 gün olarak belirlenmiştir.
- Hem birlik hem de odalar uzmanlaşma eğitimi vermeye uygun gördüğü kamu ve özel kurumlarla ve kuruluşlarla, yükseköğretim kurumlarıyla, uzman kişilerle ve diğer meslek kuruluşlarıyla iş birliği yapmaya özen gösterecektir.
- Gerçekleştirilecek uzmanlık eğitimi programları birlik tarafından rehberlere e-posta yoluyla duyurulacaktır.
- Oluşturulan komisyon tarafından hazırlanan sınav soruları çoktan seçmeli test şeklinde uygulanacaktır. Sınavda başarılı olmak için 100 tam puan üzerinden en az 75 puan almak gerekecektir.

- Başarılı olan adaylara birlik tarafından standartlara uygun sertifika verilecektir. Birliğin vermiş olduğu sertifika bağlı bulunulan oda tarafından sicile işlenecek ve birliğin veri tabanında rehberin hangi konuda uzmanlaştığı belirtilecektir.
- Odaların yıllık olarak düzenleyeceği eğitim programlarını en geç şubat ayı sonuna kadar birliğe bildirmeleri gerekmektedir.

Literatürün taranması sonucunda rehberlikte uzmanlaşma ve uzmanlaşma eğitimleri konusunda yapılan çalışmaların kısıtlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan bazılarında aşağıda yer verilmektedir.

Zengin ve diğerleri (2004) yaptıkları çalışmada rehberlikte uzmanlaşmanın önemine ve gerekliliğine değinmiştir. Seyahat acentelerinin turist rehberlerinden beklentilerine yönelik yapılan bu çalışmada, acentelerin çeşitli alanlarda uzmanlaşmış rehberleri daha çok tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmaya benzer şekilde Köroğlu ve Merter (0212) acentelerin iş alımlarında uzmanlaşmış ve özel ilgi turları yapabilen rehberleri tercih ettiklerini ortaya koymuştur (Köroğlu ve Merter, 2012, s. 233 ; Zengin ve diğ., 2004, s. 375). Rehberlikte uzmanlaşmanın önemine değinen çalışmalardan bir diğerinde Köroğlu (2007) değişmekte olan tüketici eğilimleri ve davranışları dikkate alındığında özel ilgi turizmine olan talebin artacağını belirtmiştir. Çalışma sektörünün ihtiyacı ve değişen turist talepleri göz önüne alınarak gereksinim duyulan konularda uzmanlaşma eğitimlerinin düzenlenmesi ve rehberlerin bu eğitimlere katılmalarının sağlanması gerektiğini göstermiştir. Uzmanlaşmanın etkilerine değindiği bir başka çalışmada Köroğlu (2008) rehberlerin çeşitli konularda uzmanlaşmalarının performanslarını artıracığı, özel ilgiye sahip turistlerin beklentilerine üst düzeyde cevap verebilmelerine katkı sağlayacağını tespit etmiştir. Benzer şekilde Caber ve diğerleri (2018) çalışmalarında uzmanlaşmanın turist memnuniyetini artıracığı ve rehberlerin performanslarını olumlu yönde etkileyeceğini göstermiştir. Ayrıca uzmanlaşma konusunda farkındalığın oluşmasıyla birlikte hem alternatif turizm türlerine katılımın hem de uzman rehber sayısının artacağı tespit edilmiştir.

Temizkan (2010) çalışmasında Anadolu kültür mirasının çeşitliliği ve karmaşıklığına dikkat çekmekte ve rehberlerin bu mirası bütünüyle eksiksiz bir şekilde kavrayıp mesleki bilgi donanımlarına almalarının zorluğundan bahsetmektedir. Uzmanlık alanlarının çeşitlenmesine değinen Türker ve diğerleri (2012) rehberlerin eğitim sistemine bakış açılarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada uzmanlık eğitimlerinin üniversite eğitim sürecinde verilebileceğini önermiştir. Çeşitli konularda uzman rehber ihtiyacı olduğunu, farklı konu ve bölgelerde uzmanlaşma ihtiyacının olduğunu ancak bunların sertifikasyona bağlanarak belgelenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Köroğlu ve Güdü Demirbulut (2017) ise çalışmalarında Anadolu kültür mirasının çeşitliliği ve zenginliğini belirterek her rehberin bu mirası eksiksiz olarak mesleki bilgileri içine almasının zor olması dolayısıyla rehberlerin bazı bölge, il ve konularda uzmanlaştığını belirtmiştir.

Çalışma sonuçları turizm tüketicisi taleplerinin değişimlerine paralel olarak özel ilgi alanlarında uzman rehber yetiştirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Rehberlerin gastronomi turizmine bakışını inceleyen İrigüler ve Güler (2015) çalışmalarında gastronomi rotalarının ve turlarının çoğalacağını öngörmüştür. Çalışmada gastronomi konusunda uzmanlaşmış rehber sayısının az olduğunu ve bu konuda uzman rehberlere ihtiyaç duyulacağına değinilmiştir. Rehberlik eğitimi sürecinde uzmanlaşma konusundaki eksikliklerden bahseden Akdu ve diğerleri (2018) çalışmalarında turist rehberliği bölüm müfredatlarının gastronomi alanında yetersiz olduğunu belirlemiştir. Çalışma, gastronomi turizmi kapsamında gerçekleşen seyahatlerin dünya genelinde artacağını, bu alanda uzman rehber ihtiyacı duyulacağını ve eğitim-öğretim programlarında gastronomi konusunda eksiklikler olduğunu göstermiştir. Bir başka çalışmada Akdu ve diğerleri (2018) turist rehberliği eğitim müfredatlarında sağlık turizmi ve sağlık bilgisi konularında eksikliklerin bulunduğunu göstermiştir. Çalışmada turizm sektörünün farklı ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sağlık turizmi alanında uzman rehber yetiştirilmesi önerisi getirilmiştir. Bu konuda bir diğer çalışma, editörlüğünü Güzel ve Köroğlu'nun (2019) yaptığı, uzmanlaşma konularının on yedi başlıkta incelenerek hazırlandığı kitaptır. Çalışma rehberlikte uzmanlaşmaya yönelik bilgi ve ipuçları sunmuştur.

Literatürde rehberlikte uzmanlaşmanın etkisi, önemi ve gerekliliğine yönelik yapılmış çalışmalara rastlanmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde farklı eğitim yöntemlerinin niteliklerinin tespitine ve uzaktan eğitim yöntemiyle uzmanlaşma konusuna ilişkin yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın farklı yöntemlerle sertifikalandırılmış rehberlerin görüşlerine dayanan bulgularla uzmanlık eğitimlerini karşılaştırması, eğitimlerin niteliklerini belirlemesi ve bu konudaki eksiklikleri tespit etmesi yönüyle literatüre katkı sağlaması hedeflenmiştir. Çalışmada rehberlerin çeşitli alanlarda uzmanlaşmalarının önemini, bu eğitimlerin rehberlere olan katkılarını ve sertifikaların işlevini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada uzmanlık eğitimi almış turist rehberlerinin rehberlikte uzmanlaşma ve uzmanlık eğitimlerine dair görüşlerini tespit etmek amacıyla durum çalışmasından faydalanılmıştır. Bu kapsamda uzman rehberlere yöneltilmek üzere yarı yapılandırılmış soru tekniği ile görüşme formu hazırlanmıştır. Hem rehber odaları hem de Anadolu Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiş, çeşitli konulardaki uzmanlık eğitimlerine katılmış Türkiye'nin farklı bölgelerinde görev yapan rehberlere sorular yöneltilmiştir. Rehberlikte uzmanlaşma alanında yapılan çalışmalar incelenerek hazırlanan soru cetveli iki akademisyen ve bir rehber tarafından gözden geçirilerek şekillendirilmiştir. Bu konuda yapılan araştırmaların sınırlı olması dolayısıyla soruların özgün olarak hazırlandığı kabul edilmektedir. Çalışmada uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile hazırlanmış açık uçlu sorular aşağıdaki gibidir:

1. Uzmanlık eğitimlerinin rehberlere ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?
2. Katıldığımız uzmanlık eğitiminin niteliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Sizce uzmanlık eğitimleri nasıl verilmelidir?
4. Sizce rehberlerin uzmanlaşmaları neden gerekir?
5. Uzmanlaşma alanları ve bu alanların çeşitlendirilmesi üzerine görüşleriniz nelerdir?
6. TUREB'in ve odaların uzmanlık eğitimleriyle ilgili çalışmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?
7. Eğitimlerin etkililikleri üzerine düşünceleriniz nelerdir?
8. Bu konuda belirtmek istediğiniz başka görüş ve önerileriniz var mı?

Araştırmanın çalışma grubu rehber odaları tarafından düzenlenen eğitimler ile Anadolu Üniversitesi tarafından düzenlenen eğitimlere katılarak uzmanlık sertifikası almış 10 turist rehberinden oluşmaktadır. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme çeşitlerinden kartopu ve maksimum örnekleme stratejileri (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 120) birlikte kullanılarak gönüllülük esasıyla oluşturulmuştur. Bazı araştırmaların başlangıcında örneklem için potansiyel birimleri belirlemek zordur (Baştürk ve Taştepe, 2013, s. 146; Özen ve Gül, 2007, s. 413). Bu araştırma konusuna ilişkin evreni oluşturan Türkiye'deki uzman turist rehberi sayıları da belirsizdir. Kartopu örneklem yöntemiyle İzmir'de ikamet eden bir uzman rehber İzmir Turist Rehberleri Odası (İZRO) aracılığıyla ulaşılarak örneklem oluşturulmaya başlanmıştır. Araştırma devam ederken kişiden kişiye ulaşılarak ve çeşitli iletişim araçlarıyla ilan edilen çalışmaya katılımcıların yaptığı olumlu dönüşlerle örneklem büyütülmüştür. Farklı odalar ve farklı yöntemlerle, farklı uzmanlık konularında sertifikalandırılmış rehberlerin katılımcı olarak seçilmesine dikkat edilerek araştırmaya maksimum örnekleme stratejisi de dahil edilmiştir. İdeal bir nitel araştırmada bulguların farklı bakış açılarını veya farklılıkları yansıtmaya olasığını artıran bu örnekleme stratejisi maksimum farklılık sağlamak istenildiğinde seçilmektedir (Creswell, 2016, s. 298). Maksimum örneklem ile çeşitlilik gösteren durumlar arasında ne tür ortaklıkların, benzerliklerin ve farklılıkların olduğunu bulmak ve öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Katılımcılarda en az bir uzmanlık sertifika programına katılarak sertifikalandırılmış uzman rehber olma kriteri aranmıştır. Katılımcıların bir kısmı hem odalar hem de Anadolu Üniversitesi programlarından sertifika alan rehberlerdir. Çalışma grubunun 10 kişiyle sınırlı kalmasını etkileyen uzman rehber sayılarını gösteren istatistiklerin olmaması, uzman rehberlere ulaşmanın güçlüğü ve araştırmanın yapıldığı dönemde baş gösteren COVID-19 salgını faktörleri araştırmanın kısıtlarındandır. Çalışma grubunun demografik özellikleri tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubu Demografik Özellikleri

Kişiler	Cinsiyet	Yaş	Dil	Yaşadığı Yer	Bağlı Bulunduğu Oda	Eğitim Kurumu	Uzmanlık Programı	Eğitim Yılı
K1	E	26	İNG	İzmir	İZRO	İZRO	Yedi Kiliseler	2019
K2	E	40	İNG	Isparta	ARO	Anadolu Üniversitesi	Sanat Tarihi	2019
K3	E	25	İNG	Manisa	İZRO	ÇARO	Troia ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Uzmanlık Eğitimi	2019
K4	E	27	İNG	Çanakkale	ÇARO	ÇARO	Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Uzmanlık Eğitimi	2016
K5	E	34	FR İNG	İstanbul	İRO	Anadolu Üniversitesi	Kültürel Miras	2018
K6	E	46	İNG	Muğla	MURO	ARO	Likya Yolu	2015
K7	K	57	FR	İstanbul	ANRO	İRO GARO ARO	-İstanbul Kültür ve Sanat Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi -Gastronomi Uzmanlık Eğitimi -Akseki İbradı Botanik Turizmi Uzmanlaşma Eğitimi	2010 2016 2015
K8	E	45	İNG	Bursa	BURO	Anadolu Üniversitesi ŞURO	Kültürel Miras Göbeklitepe ve Mezopotamya Uzmanlaşma Eğitimi	2019 2019
K9	K	59	ALM	Ankara	İZRO	Anadolu Üniversitesi ATRO	Sanat Tarihi Doğa Yürüyüş Grupları Uzmanlaşma Eğitimi	2018 2017
K10	K	38	İNG	Kastamonu	ANRO	İRO	İstanbul Kültür ve Sanat Rehberlikte Uzmanlaşma Eğitimi	2007

Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan katılımcıların farklı yaş aralıklarında, farklı kurumlardan, farklı konu ve etkinlik alanlarında eğitimlere katılmış uzman rehberler oldukları görülmektedir. Katılımcılar arasında farklı turist gruplarıyla çalışan turist rehberleri, bir akademisyen, bir de uzmanlık programında eğiticilik yapmış rehberin bulunması toplanan verilerin çeşitlenmesine olumlu katkı sağlamıştır. Görüşmeler Skype ve WhatsApp uygulamaları üzerinden görüntülü görüşme ve telefon çağrısı olarak 27 Mart 2020 ile 8 Mayıs 2020 tarihleri arasında

gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin 9’u görüntülü 1’i katılımcının tercihi doğrultusunda sesli olarak yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların belirlediği saatlerde onların tercihlerine göre kendilerini rahat hissettikleri ortam sağlandıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların izinleriyle görüşmeler ses kayıt cihazında kaydedilmiştir. Görüşmelerin toplam süresi 10 saate yakın olup, 124 sayfa boyutunda doküman elde edilmiştir. Görüşmelerin süreleri ve dokümantasyon boyutları tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 2: Görüşme Süreleri ve Dokümantasyon Boyutları

Katılımcı	Görüşme Şekli	Konuşma Süresi	Sayfa Sayısı	Kelime Sayısı
K1	Görüntülü	54 dakika 38 saniye	9 sayfa	3972 sözcük
K2	Görüntülü	49 dakika 51 saniye	15 sayfa	5574 sözcük
K3	Görüntülü	44 dakika 46 saniye	13 sayfa	4894 sözcük
K4	Görüntülü	45 dakika 07 saniye	13 sayfa	4458 sözcük
K5	Görüntülü	47 dakika 23 saniye	10 sayfa	2981 sözcük
K6	Görüntülü	55 dakika 53 saniye	13 sayfa	5356 sözcük
K7	Sesli	36 dakika 13 saniye	7 sayfa	2916 sözcük
K8	Görüntülü	48 dakika 32 saniye	11 sayfa	4034 sözcük
K9	Görüntülü	1 saat 17 dakika 26 saniye	16 sayfa	7172 sözcük
K10	Görüntülü	1 saat 16 dakika 49 saniye	17 sayfa	8685 sözcük

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmanın tarafsızlığını ve doğruluğunu ortaya koyan araçları ifade ederken güvenilirlik sonuçların tekrarlanmasını ortaya koyan araçlardır. Bulguların ve sonuçların araştırma katılımcılarına sunularak teyit edilmesi, aynı alanda çalışan araştırmacılara başvurularak sonuçların ne kadar isabetli olduğunun sorulması geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için alınabilecek önlemlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 298). Alanda geçirilen zamanın fazla olması, detaylı yoğun bir betimleme ve araştırmacının katılımcılarla yakın ilişkisi geçerliği güçlendiren uygulamalardandır (Creswell, 2016, s. 250). Araştırmacılar çalışma esnasında etkileşim sürecini uzun tutmuştur, bulgular ve sonuçlar katılımcılara sunularak teyit edilmiştir. Aynı alanda çalışan iki araştırmacıyla sonuçlar tartışılmıştır.

Bulgular

Creswell(2016) betimsel analiz sürecinin temel içeriğini verilerin organizasyonu, veri tabanının ön okuma işleminden geçirilmesi, temaların kodlanması ve organize edilmesi, veri sunumu ve bunların yorumlanması olarak belirtmektedir. Bulgular araştırma verilerinin betimsel analiz ile çözümlenmesi neticesinde 5 ana tema oluşturulmasıyla elde edilmiştir. Ana temalar: “Uzmanlık Eğitimlerinin Etkileri”, “Rehberlerin Uzmanlık Algısı ve Sertifikaların İşlevselliği”, “Uzmanlık Eğitimlerinin Yeterlilik ve Nitelikleri”, “Uzmanlık Alanlarının Belirlenmesi ve Çeşitlenmesi”, “İlgili Kurumların Görev ve Sorumlulukları” olup,

bu temaların içerikleri verilerin özgün formuna bağlı kalınarak alıntılarla desteklenmiştir.

Uzmanlık Eğitimlerinin Etkileri

Görüşme yapılan katılımcılara rehberlikte uzmanlık eğitimlerinin etkileri üzerine sorular yöneltilerek uzmanlık eğitimlerinin yarattığı etkiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Katılımcılar genel olarak uzmanlık eğitimlerinin bilgilerini, özgüvenlerini artırdığını, meraklarını uyandırdığını dolayısıyla kişisel gelişimlerine katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Uzmanlık eğitimlerinin rehber performanslarını artırarak misafir memnuniyetine olumlu etkide bulunduğu belirtilmiştir. Buna ilişkin ifadelerden birisi: *“Yedi kiliselerle ilgili bir turu yapabilecek özgüvene sahibim.”*(K1)

Katılımcılar, eğitimlerin bilgiye ulaşmayı kolaylaştıran görevine vurgu yapmışlardır. Eğitimlerin rehberlerde araştırma merakı uyandırıp konuya ilişkin doğru kaynakları bulmaya teşvik ettikleri belirtilmiştir. Rehberlerin bu eğitimlere katılmadan önce halihazırda konuya ilişkin bir bilgi birikimine sahip olduklarını, eğitimlerde de bu bilgilerini artırmanın yollarını öğrendiklerini, eğitimlerin doğru kaynaklara bireysel çaba harcamadan ulaşmalarını sağladığından bahsetmişlerdir: Buna ilişkin ifadelerden birisi şöyledir: *“Eğitmenler kaynak öneriyorlar ve siz sürekli okudukça daha fazla kaynağa ihtiyaç duydukça farklı kaynaklara ulaşıyorsunuz.”*(K10)

Katılımcılar uzmanlık eğitimlerinin genel olarak kişisel, mesleki ve sektörel anlamda olumlu etkide bulunduğunu ifade etmekle birlikte özel ilgi turlarına olan talebin düşüklüğü ile turizmin dünyadaki gelişmelerden olumsuz etkilenmesi gibi sebepler dolayısıyla uzmanlık alanlarında istihdam edilmekte güçlük çektiklerini ve ekonomik anlamda ekstra gelir elde edemediklerini belirtmişlerdir. Buna ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

“Uzmanlık alanında yaptığım turlardan ekstra kazanç sağladığımı söyleyemem.”(K6)

“O spesifik gruplar ama çok nadiren denk geliyor.”(K8)

Katılımcılardan birisi uzmanlaşmanın profili yüksek, nitelikli turistlerle çalışmayı sağlayarak mesleki tatmini artıracığını belirtmiştir: *“Daha nitelikli turistlerle muhatap olup daha fazla mesleki tatmin elde edebiliyorsunuz ve kendi kültür seviyenizi de yukarı taşımış oluyorsunuz.”*(K6)

Katılımcılardan bazıları rehberlikte uzmanlaşmanın taban yevmiye sorununa karşı rehberlerin bilinçlenmesine katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Mesleki bilinci artan rehberlerin piyasadaki fiyat kıran acentelere engel olabileceği ve istihdamın artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır:

“Bu eğitimler rehberlerin bilinç seviyesinin yükselmesine de vesile olacağı için ücret konusunda yevmiye konusunda biraz daha bilinç oluşabilir camiada.”(K6)

“Uzmanlaşma istihdamı artırabilir ve rehberler tur ücretlerinde pazarlığa gitmek zorunda kalmaz.”(K9)

Katılımcılardan birisi uzmanlık eğitimlerine gereken önemin verilmediğinden, bu eğitimlerin niteliğinin yükseltilmesi ile etkisinin artacağından bahsetmiştir: *“Ama henüz birliğimiz de meslektaşlarımız da bunun idrakinde değiller diye düşünüyorum ben.”(K6)*

Verilen cevaplara göre rehberlikte uzmanlık eğitimlerinin özellikle kişisel gelişime ve mesleki bilincin artmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Eğitimlerin, katılımcılara derinlemesine bilgi sahibi olmalarında, konuyla ilgili doğru ve kullanışlı kaynaklara ulaşmalarında fayda sağladığı düşünülmektedir. Uzmanlaşmanın ekonomik anlamda doğrudan katkı sağlamadığı ama mesleki bilincin gelişmesine vesile olabileceğini böylelikle rehberlik mesleğinin önemli sorunlarından biri olan taban yevmiye konusunda meslektaşları daha özenli olmaya yöneltceği söylenebilir.

Rehberlerin Uzmanlık Algısı ve Sertifikaların İşlevselliği

Görüşme yapılan katılımcılara uzmanlık kavramının ne ifade ettiği ve uzmanlık sertifikalarının meslekteki işlevine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu sayede uzman rehber kavramının rehberlerde yarattığı algı ve sertifikaların rehberler için faydaları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bazı katılımcılar uzman rehber kavramını herkesin bildiğinden daha fazla şeyi bilen, verdiği derinlemesine cevaplarla insanları tatmin eden, alanında net ve doğru bilgi sahibi kişi olarak betimlemiştir. Konusuna ilişkin bazı niteliklere sahip, meslektaşları arasında fark yaratan, sahip olduğu deneyimleri sahaya pratik olarak yansıtan, aranan kişi olarak tanımlamışlardır. Buna ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

“İnsanları şaşırtan detayları ve bilinmeyenleri açığa çıkaran, ne bileyim daha pratik olan kişi uzmandır.”(K4)

“Benim için uzman rehber kavramı bir alanda meslektaşlarından fark yaratacak kadar bilgi ve deneyime sahip insan.”(K6)

Katılımcılardan bazıları uzmanlık eğitimlerinin içeriğinin ve yönteminin değişmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Uzman olmak için bu tür eğitimlerin yetersiz olduğuna ve deneyim sahibi olmanın önemine vurgu yapmışlardır. Buna ilişkin ifadelerden birisi: *“Yani, benim önerim şudur; bunun bir uzmanlaşma olarak görülmemesi gerekir. Bence bu eğitimlerden sonra İstanbul uzman rehberiyim diyemezsiniz. İki-üç hafta almış olduğunuz bir eğitim sizi uzman rehber yapmaz.”(K5)*

Katılımcılardan birisi rehberlerin birçok farklı disiplinde geniş bilgi sahibi olması dolayısıyla genel konularda uzmanlıkların olmaması gerektiğini, çok spesifik konularda uzmanlaşmaların olabileceğini belirtmiştir: *“Rehberin her konuda uzman olması gerekiyor o yüzden bence başka bir uzmana gerek yok.”*(K10)

Katılımcılar mevcut eğitimlerin uzmanlaşma için yeterli olmadığını, bu eğitimlerin meslek yasası çıkmadan önce uygulanan zorunlu hizmet içi eğitimler gibi sürdürülmesi, rehberlerin kişisel ve mesleki gelişimleri için düzenlenmesinin daha doğru olduğunu belirtmişlerdir. Buna ilişkin bazı ifadeler aşağıdadır.

“Bence rehberlik uzmanlık eğitimi olmamalı, bu meslek içi kişisel eğitim olmalı. Yani anlatmak istediğim öyle bir iki haftalık eğitim ile, uzman olunamayacağını düşünüyorum.”(K5)

“Bunun için kamu inanılır gibi değil ama çok mantıklı bir tabir üretmiş: hizmet içi eğitim.”(K10)

Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda rehberlerin eğitimlerden ve aldıkları sertifikalardan sonra kendilerini uzman olarak tanımlamadıkları görülmektedir. Mevcut sistemde uzman kavramının içinin boşaltılıp değersizleştirildiğini belirten bazı katılımcılar, bu eğitim programlarının uzmanlık olarak adlandırılmaması gerektiğini, bunların meslek içi eğitim ya da hizmet içi eğitim olarak adlandırılabilceğini ifade etmişlerdir. Eğitimlerdeki niteliklerin artırılması ve rehberlerin sahadaki deneyimleri ile kavramın hak ettiği anlama kavuşacağı düşünülmektedir.

Katılımcılar genel olarak sahip oldukları sertifikaların işlevselliği üzerine olumsuz düşünceler ifade etmişlerdir. Sertifikaların sektörde fark yaratmadığını, uzmanlığın deneyimle kazanılabileceğini ve sertifikaları meslekte kullanım fırsatı bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan birisi uzmanlık sertifikalarının bilginin doğru, güvenilir ve sağlam kaynaklardan elde edildiğinin belgesi olduğunu belirtmiştir: *“Uzmanlık sertifikasını aldıktan sonra, hani benim burası hakkında doğru, güzel, işte yeterli, herkes tarafından kabul görmüş bilgilerim var anlamına gelir.”*(K3)

Katılımcılardan birisi sertifikaların her zaman gelir kapısı sağlamayacağını, tek başına uzmanlığı belgelemeye yeterli olmadığını, gösterilecek iş performansı ve kişisel tanıtımla uzmanlığın duyurulması gerektiğini vurgulamıştır: *“Tabi sertifika almakla olabilecek bir şey değil sadece. O sertifikayı kullanarak, yaptığınız turlarda kendi isminizden söz ettirmek daha önemli.”*(K5) Katılımcılardan bazıları sertifikaların ekonomik anlamda katkı sağlamadığını, uzman ile uzman olmayan rehber arasında bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Buna ilişkin ifadeler aşağıdadır.

“Mesleki anlamda henüz bir geri dönüşümünü almış değilim. Yani böyle bir sertifika koleksiyonu yapmak hakikaten lazım mıdır?”(K5)

“Maalesef sağlamıyor sağlaması gerekir. Aslında iki niteliğiniz var bir rehber olmak iki o branşın uzmanı olmak.”(K6)

Katılımcılardan birisi sertifikaların ileride yapılabilecek bazı yasal düzenlemelerle daha işlevsel bir duruma geleceğini düşünmektedir: “Yani sertifikalar işe yaramasın önemli değil, öyle bir zaman gelir onu çıkartırsınız aradaki farkı yansıtırsınız.”(K7)

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda sertifikalar rehberin konu hakkında doğru, güzel, yeterli, herkes tarafından kabul görmüş bilgiye sahip olduğunun belgesidir. Ne var ki uzmanlık sertifikalarının acenteler ve rehberler iş anlaşmaları yaparken artı değer katmadığı, sektörde yeterince önemsenmediği düşünülmektedir. Rehberlerin istihdamına katkıda bulunmadığı belirtilen sertifikaların rehberlerin kariyerlerine ve ekonomilerine beklenen katkıyı sağlamadığı vurgulanmaktadır. Sertifika sahibi olmanın uzman olduğunu göstermediği ama bu belgelerin ileride yapılabilecek bazı düzenlemelerle meslekte daha etkin bir rol alabileceği düşünülmektedir.

Uzmanlık Eğitimlerinin Yeterlik ve Niteliği

Görüşme yapılan katılımcılara, almış oldukları eğitimlerin yeterlilik ve niteliklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Böylelikle rehberlerin verilmekte olan seminer ve uzaktan eğitimlerin yeterlilik ve nitelikleri üzerine düşünceleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Katılımcılara mevcut sistemde uygulanan her iki eğitim yöntemi için düşüncelerini ortaya çıkaran sorular yönlendirilmiştir. Bu bölüm dört alt başlıkta incelenmiştir.

Uzaktan Eğitimler Üzerine Bulgular

Katılımcılar Anadolu Üniversitesi tarafından verilen Sanat Tarihi Uzmanlığı ve Kültürel Miras Uzmanlığı e-sertifika programlarının yeterliliklerine ve niteliklerine ilişkin düşüncelerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar genel olarak uzmanlaşma eğitimlerinin uzaktan eğitim yöntemiyle yapılmaması gerektiğini, eğitimlerin yüz yüze ve pratik yapılarak pekiştirilmesinin daha iyi sonuçlar doğuracağını ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

Katılımcılardan bazıları uzaktan eğitim yöntemindeki derslerin içeriğinin yüzeysel konulardan oluştuğunu, ders kapsamının dar tutulduğunu, kullanılan ders verme yöntemlerinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Video derslerin sertifika programına yönelik hazırlanmadığını, dersin akışının ilgi çekici olmadığını belirtmiştir: “Programda sanki bir yerden video kaydı alınarak yani birebir sadece bu derse yönelik slaytlar veya fotoğraflarla değil de elinde bir kamerayla başka bir yerden çekilme görüntüler vardı.”(K2)

“Yani kültürel miras dediğimiz şey; çok geniş bir şey, bununla ilgili her unsuru, her şeyi göremeyiz tabii. Ama buna ilişkin kültürel miras neye göre kültürel mirastır. İşte UNESCO mesela atıyorum neye göre bir belirleme kıstas yapar.”(K5)

Katılımcılardan bazıları e-sertifika programlarının rehberlik mesleğine özel hazırlanmadığını, içeriğin rehberlerin uzmanlaşma eğitimleri için uygun olmadığını belirtmişlerdir. Buna ilişkin ifadeler aşağıdadır.

“Rehberlerin nasıl eğitileceğini bilen bir kişi değildi, daha çok öğrenciye yönelik eğitimler veren biriydi. Ders anlatım tarzı vardı.”(K5)

“Anadolu Üniversitesi bu işte ehil değil. Çünkü ne yazan insanlar rehber ne eğitimi verenler rehber, bu çok yüzeysel.” (K10)

Katılımcılardan bazıları uzaktan eğitimlerin olumlu yönlerinden bahsetmişlerdir. Bir katılımcı üniversitenin bilimsel ve akademik yönünü vurgulamıştır. Üniversitenin uzaktan eğitim sistemini uzun yıllardır uyguluyor olması dolayısıyla online platformun kalitesine ve bu konudaki deneyimine dikkat çekmiştir. Bir katılımcı sahip olduğu altyapı ve mesleki deneyimi dolayısıyla eğitimlerin yeterli olduğunu program sonunda bir sertifika belgesinin verilmesinin anlamlı olduğunu belirtmiştir: *“Benim katıldığım sistem bana yetti yani, çünkü yani meslekten gelen bir altyapınız da var. Sadece bilgimi diplomayla bir şeyle kağıtla süslü bir kağıtla kendimi onurlandırdım.”(K9)*

Katılımcıların verdiği cevaplara göre uzaktan eğitimlerde hazırlanan içerikler yeterli bulunmamakta ve rehberlikte uzmanlaşma için bu yöntemin doğru olmadığı düşünülmektedir. E-sertifika programlarında görev alan eğitimcilerin turizm ve turist rehberliği arka planına sahip olmamaları dolayısıyla rehberlikte uzmanlaşma eğitimlerine uygun olmadıkları söylenebilir. Eğitimlerin içerik ve yeterliliğine ilişkin olumlu görüş belirten iki katılımcı eğitimleri veren kurumun yükseköğretim düzeyinde ve uzaktan eğitim yönteminde deneyimli olmasını anlamlı bulmaktadırlar. Eğitimlerin içeriğine ve niteliğine bakılmadan eğitim sonunda verilen sertifikaların adayları uzmanlaşmaya teşvik ettiği söylenebilir.

Seminerler Üzerine Bulgular

Katılımcılar TUREB ve rehber odaları tarafından düzenlenen eğitimlerin yeterlilik ve niteliklerine ilişkin düşüncelerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar genel olarak eğitimlerin yeterli ve nitelikli olduğunu belirtmişlerdir. Eğitimlerin yerinde gözlem ve pratiklerle pekiştirilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Katılımcılardan birisi aldığı eğitimde kullanılan yöntemleri etkili bulmuştur. Bilginin önce teorik sonra pratikle pekiştirilmesi ile bilgiyi yerinde nasıl kullanılacağını öğrenmenin önemine vurgu yapmıştır. Eğitimin teorik bilgiyle sınırlı kalmaması sahada uygulanarak deneyimlenmesinin öğrenimdeki etkisinden bahsetmiştir: *“Hem sadece masa başında bir eğitim almamış olduk nerde nasıl kullanacağımızı gördük aldığımız bilgileri hem de zaman güzel geçti.”(K1)*

Bazı katılımcılar farklı konularda teorik derslerin anlatımını o alanın uzmanına bırakılmasının, eğitimin uygulama kısmının uzman rehberlere ya da rehberlik etme yeterliliğine sahip eğitimcilere bırakılmasının önemini ifade etmişlerdir: *“Mesela Troya’yı gezdik, yani bize anlatılan bilgileri bir de uygulamalı olarak gördük. Bize dersi anlatan hocalardı ama alanları gezdirenler oranın bilinmiş tanınmış rehberleriydi.”(K3)*

Katılımcılardan bazıları eğitimlerin süre olarak yetersiz olduğunu, bu tür uzmanlık eğitimlerinin daha uzun sürelerle yayılarak verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Buna ilişkin ifadelerden birisi: “*Likya yolu uzmanlığı denince Likya yolunu zaten tamamını yürümeye kalksanız 6 hafta sürüyor, uzmanlığın verildiği bir eğitimi 5 güne sığdırılması biraz tabi komik oldu yani.*”(K6)

Bir katılımcı eğitim süresinin yetersizliğinin yanı sıra, eğitimlerde programın içeriğine göre farklı disiplinlerden eğitimcilere ihtiyaç duyulduğunu, bu anlamda katılmış olduğu eğitimin yeterli olmadığını ifade etmiştir: “*Yan branşlarda işte botanik olsun, ornitoloji olsun, bu alanlarda destekleyecek uzman eğitimci yoktu, dolayısıyla mesleki olarak çok cüzi bir etkisi oldu, katkısı oldu diye düşünüyorum.*”(K6)

Katılımcılardan birisi eğitimlerin yüz yüze gerçekleştirilmesinin yanı sıra konunun içeriğine bağlı konsept geliştirilerek seminer mekanları tercih edilmesinin eğitimin etkisini artıracağına vurgu yapmıştır: “*Hem ambiyans hem bulunduğumuz ortam zaten Anglikan kilisesiydi. Yedi Kiliseler konusuna uygundu. Bu noktada orda olmak bile aslında etki yaratıyor. İnsanın odaklanması ve havaya girmesi konusunda etki yaratıyor.*”(K1)

Katılımcıların ifadelerine göre rehber odalarının düzenlediği eğitimlerin genel olarak nitelikli ve yeterli olduğu söylenebilir. Konunun içeriğine göre eğitim sürelerinin toplam süresi ile teorik ve uygulama sürelerinin belirlenmesi niteliği artırabilir. Aynı zamanda eğitim konusuna göre konsept geliştirilerek belirlenen mekanlarda gerçekleşecek teorik eğitim ile öğrenim etkisi artırılabilir. Eğitim programları hazırlanırken içeriğin zenginleştirilmesi ve kullanılan tekniklerin iyileştirilmesiyle uzmanlık eğitimlerinin daha iyi sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

Seminer ve Uzaktan Eğitimlerin Karşılaştırılması Üzerine Bulgular

Katılımcılara aldıkları eğitimlerin yöntem ve tekniklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Böylelikle katılımcılar kullanılan yöntem ve tekniklerle ilgili olumlu ve olumsuz düşüncelerini belirtmişler, önerilerde bulunmuşlardır. Odalar tarafından verilen eğitimlere katılan rehberler genel olarak eğitimlerde kullanılan yöntem, teknik ve uygulamalar üzerine olumlu düşünceler belirtmişlerdir. Katılımcılara, aynı uzmanlık konusunda farklı yöntemlerde eğitim verilseydi eğitimin etkisinin nasıl olacağına ilişkin bir varsayım sorusu yöneltilmiştir. Eğitimlerin seminer yöntemiyle dolayısıyla yüz yüze gerçekleştirilmesi halinde katılımcılar, seminerlerin eğitimcilerle doğrudan etkileşim olanağı sunduğu, sorular sorulmasına imkân verdiği, bilgiye hâkim olma sürecinin daha etkin kullanılmasını sağladığı gibi olumlu ifadeler belirtmişlerdir.

Katılımcılardan birisi Sanat Tarihi ve Kültürel Miras uzmanlaşmalarının genel konular olduğu düşünüldüğünde uzaktan eğitim yöntemiyle verilebileceğini belirtmiştir: “*Sanat Tarihi ve Kültürel Miras zaten genel konular olduğu için online eğitime uygun olabilir.*”(K6)

Katılımcılardan bazıları uzmanlık eğitimlerinin online olarak desteklenebileceğini belirtmiştir. Eğitimlerin TUREB yetkililerinin hazırlayacağı içeriklerle üniversite altyapısı kullanılarak verilmesinin zaman ve maliyet kazandırabileceği ama eğitimlerin pratikten yoksun olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Buna ilişkin ifadeler aşağıdadır.

“Uzmanlık eğitimleri tabi dijital ortamda desteklenebilir bu önemli bir zaman ve maliyet kazandırır.”(K8)

“Anadolu üniversitesinin vesilesiyle TUREB verir, o eğitim programını hazırlayan TUREB olur. Bu eğitim TUREB’in belirleyeceği hocalardan çıkar başımla beraber.”(K10)

Seminer yöntemiyle eğitim almış katılımcılardan birisi uzaktan eğitimlerde yaşanan odaklanma sorununa dikkat çekmiş, uzaktan eğitimlerde en çok bu problemle karşılaşıldığını belirtmiştir: *“Açıkçası online olsaydı muhtemelen bir süre sonra hani odaklanma bozukluğu olurdu. Konuya tam hâkim olamama gibi aksaklıklar sorunlar çıkacağını düşünüyorum.”(K1)*

Rehberlik mesleğinin yerinde gözlem ve deneyime dayalı bir eğitime ihtiyaç duyması dolayısıyla uzaktan eğitim yöntemine yönelik olumsuz düşünceler belirtilmiştir. Eğitimlerin odalarda verilen seminerler şeklinde ve pratikle desteklenerek gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcılardan birisi konuya ilişkin yerinde gözlem ve deneyimin önemini vurgulamıştır. Rehberlerin ören yerlerinde ziyaretçilere yaşattığı deneyimi örnek vererek sadece okumayla veya teorik eğitimle öğrenimin eksik kalacağını ifade etmiştir: *“Şimdi ben Sagalassos’u sana slaytlarla anlatabilirim veya Kudüs ile ilgili çok fazla bilgi okuyabilirim ama o yeri görmeden hissetmeden dokunmadan çok faydalı olacağını düşünmüyorum.”(K2)*

Katılımcılardan biri eğitimlerin ciddiye alınarak zaman ayrılması gerektiğini ve ezber tekniğiyle öğrenmenin yanlış olduğunu belirtmiştir: *“Her şeyden önce insanlar eğitim görmek istiyorlarsa kendilerini belli takvimlerde sınıflandırmalı. Sertifika almışsınız ama oraya gidip hiç görmemişseniz işiniz çok zor.”(K5)* Diğer bir katılımcı rehberlikte uzmanlaşma eğitimlerinin standartlardan uzak, farklı yöntemlerle kontrolsüzce verilmesinin doğru olmadığını belirtmiştir. Bu durumu rehberlik mesleğinin standart olmayan eğitim sistemini örnek göstererek açıklamıştır. Mesleğe kabulün farklı eğitim yöntemleriyle gerçekleştirildiğini, farklı düzeylerdeki eğitim programlarından mezun olan bireylerin aynı mesleği paylaştığına değinmiştir: *“Önce birliğimize ait bir bioetnik kimlik oluşturmamız gerekecek. Bunu da başlangıçta bırak şu sertifikaları tartışmayı eğitim standardizasyonu yaparak sağlarsın. Önüne gelen öyle herkes yok tezli yüksek lisans, tezsiz yüksek lisans, iki yıllık, dört yıllık, karmaşasını çözmediğimiz sürece sertifikayı bir gün gelir sana dağıcılık federasyonu da verir.”(K10)*

Verilen cevaplara göre uzaktan eğitimlerin zaman ve maliyet avantajı olsa da pratikten yoksun olması, birebir etkileşim imkanının olmaması gibi nedenlerle

rehberlik mesleğine uygun olmadığı düşünülmektedir. Uzaktan eğitimlerin para ve zaman tasarrufu avantajlarının değerlendirilerek uzmanlık eğitimlerinin desteklenmesi daha iyi sonuçlar verebilir. Mevcut uzaktan eğitim sistemi uygulamadan kaldırılmalı ya da eğitimin içeriği rehberlere özel olarak hazırlanmalı, zenginleştirilmeli ve sahada pratikle desteklenmelidir. Rehberlik mesleğinin deneyime ve yerinde gözleme dayalı tabiatı göz önünde bulundurularak, sahada uygulamalı eğitimlerin niteliği artırıcı etkide bulunacağı düşünülmektedir.

Eğiticilerin Nitelikleri Üzerine İfadeler

Katılımcılar eğitimlerde görev alacak eğitimcilerde aranması gereken niteliklere ilişkin ifadelerde bulunmuşlardır. Katılımcılar genel olarak eğitimcilerin belli bir süre deneyimli olmalarına vurgu yaparken, alanında sorulan tüm sorulara cevap verme yeterliliğine ve rehberlik mesleğine ilişkin tecrübeye sahip olmalarını beklemektedir.

Bir katılımcı eğitimcilerin derinlemesine bilgi sahibi olması, sorulan sorulara tereddütsüz ve doğru cevaplar verebilme yeterliliğine sahip olması gerektiğini belirtmiştir: “*Öncelikle eğitimciler bu konuda sorulan sorulara kesinlikle cevap verebilecek.*”(K1) Diğer katılımcı uzmanlık derslerini rehberlik ruhsatnamesi sahibi eğitimcilerin vermesinin daha iyi olacağını belirtmiştir: “*Turist rehberlerine verilen sanat tarihi uzmanlık alanı derslerini de TUREB veri tabanına kayıtlı, ilgili konularda uzman rehberlerin vermesi faydalı olacaktır.*”(K2)

Katılımcılardan bazıları eğitimcilerde tecrübenin önemine değinmişlerdir. Alanında on yıl deneyimin bir ölçüt olması gerektiği belirtilmiştir. Eğitimcilerin uzun yıllar tecrübeli olması, kendini uzmanlaştığı konuda ispatlamış olması ve uzman olduğu konunun rehberlik uygulaması üzerine de tecrübeli olması beklenmektedir. Buna ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

“*Eğiticilerin uzunca bir süre tecrübesinin olması gerekir. Uzman olduğu konunun rehberliği hakkında tecrübesi olması gerekir.*”(K5)

“*Öncelikle böyle bir eğitim tabi ki içinde muhakkak deneyimli rehberlerin olması lazım, tercihen bu branşta on yıl çalışmış rehberlerin.*”(K6)

Katılımcılar özellikle bölgesel çapta gerçekleştirilen uzmanlaşma eğitimlerinde görev alacak eğitimcilerin o bölgede uzun süre yaşamış veya uzun süre deneyim sahibi olmuş bölgesel rehberlerden seçilmesinin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bölgesinde uzun yıllar tecrübe sahibi olmuş rehberlerin diğer rehberlere göre her zaman daha yetkin olduğu belirtilmiştir Buna ilişkin ifadelerden birisi: “*Eğitimlerin bölgesel rehberler tarafından verilmesi ve akademisyenler tarafından da desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.*”(K8) Bölgesel deneyime sahip eğitici rehberlerin öneminden bahseden aynı katılımcı bu konuyu kendi yaşadığı il üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Uzun yıllar aynı bölgede yaşayan rehberlerin dışarıdan gelen meslektaşlarına göre daha nitelikli ve yetkin olacağını ifade etmiştir: “*Örnek olarak kendimi vereyim Bursa’da ikamet ediyorum, 35 yıldır*

Bursa'dayım. Dışarıdan gelecek hiçbir rehber ne kadar donanımlı olursa olsun ne kadar bu konuda mesai harcamış olursa olsun, benim sahip olduğum detaylara hâkim olması mümkün değil.”(K8)

Katılımcılardan birisi rehberlik mesleğini ilgilendiren farklı disiplinlerin uzmanlarının ilgili konuyu anlatması gerektiğini ifade etmiştir: *“Rehberliğin dolaylı olarak ilgilendiği alanlar, işte botanik olsun, zooloji olsun, arkeoloji olsun bunların eğitimlerinin kendi uzmanları tarafından, rehber tarafından değil de o konuda branşı o olan eğiticiler tarafından verilmesi uygun olur. Örneğin Likya yolunda karşılaşılabilecek bir tarihle ilgili bir arkeoloğun bu eğitimi vermesi gerekir veya işte Likya bölgesinin florasıyla ilgili bir botanikçinin eğitim vermesi gerekir gibi.”(K6)*

Katılımcılardan birisi eğiticilerin bilgiyi aktarabilme yeterliliğine sahip olmasının önemine vurgu yapmıştır: *“Birtakım insanlar var, adam olağanüstü kitap yazıyor ama o adam insanlara bir şey anlatabilecek bir insan değil, onu okuman lazım dinlemen lazım değil. Normal olarak eğiticinin niteliklerinden bir tanesinin çok iyi aktarım sağlıyor olması gerekiyor çünkü aktardığı insanlar rehberler.”(K10)*

Katılımcıların ifadelerine göre eğiticilerde genel olarak konunun ehli, bölgesinde uzman ve on yıl tecrübeli olması gibi kriterler ön plana çıkmaktadır. Eğiticilerin turist rehberliği geçmişine sahip olması, turist rehberliğine ilişkin anlatım tekniklerini bilmesi ve bilgiyi aktarım yeterliliğine sahip olmasının eğitimlerin etkililiğini artıracakı düşünülmektedir.

Uzmanlık Alanlarının Belirlenmesi ve Çeşitlenmesi

Görüşme yapılan katılımcılara rehberlerin uzmanlaşma alanlarını belirlemede etkili olan faktörlerin neler olduğu ve gelecekte hangi alanlarda uzman rehber ihtiyacı doğacağına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu sayede rehberlerin uzmanlaşma alanlarını belirlerken hangi faktörlerin kararlarına etkide bulunduğu ve rehberlerin bakış açısından gelecekte Türkiye genelinde hangi konu ve alanlarda uzman rehber ihtiyacı doğacağı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Katılımcılar genel olarak uzmanlık alanlarının rehberlerin kendi özel ilgisi, yetenek ve yatkınlıklarına göre belirlenmesine vurgu yaparken, alanlar belirlenirken turizm trendleri ve taleplerinin de uzmanlaşılacak alandaki istihdama etkisi dolayısıyla dikkate alınmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bu konuya ilişkin ifadelerden birisi: *“Turizm trendleri tabii ki de önemli, hani buna yönelik zaten kişinin kendi öngörüsü olması lazım. Hani nasıl diyeyim hem turizm trendlerine bakmalı hem de kendi yeterliliğini insan bilmeli hani yani.”(K3)* Kendi uzmanlık alanını belirlemede nelerin etkili olduğu sorulan katılımcılardan birisi konunun ve eğitim yönteminin az çaba gerektirmesinin önemli etkide bulunduğunu belirtmiştir. Bu durum uzmanlık konusuna gereken önemin verilmediğini gösterir niteliktedir: *“Açıkçası bildiğim bir konuydu, takip edemeyeceğimi gördüğüm için kültürel miras konusunu seçtim. Ben kendim dersleri ne kadar takip edebilirim ona göre bir seçim yaptım.”(K5)*

Katılımcılardan birisi rehberlerin uzmanlaşma alanlarını belirlerken bölgesel özelliklerin etkili olacağını belirtmiştir. Rehberlerin çalışmak istediği ve

yaşadığı bölgeler üzerine uzmanlaşmaları eksik istihdamın önüne geçebilir: “*Ama benim için önemli olan etmenler; yakın olması, benim bu turu yapabilirliğim, yani bu turu gerçekten yapacağım.*”(K3)

Katılımcılardan birisi rehberlerin turizm taleplerini dikkate alarak uzmanlaşmalarını doğru bulmadığını belirtmiştir. Uzmanlık alanlarının yalnızca rehberin kendi yatkınlık, yetenek ve ilgisine göre belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir: “*Çıkan trende göre uzmanlaşmak değil, bak bunu şey gibi düşün yeni nesil güzel bir kıyafet çıktı çok beğendin giy bir bakalım sana yakışacak mı, nasıl duracak, içinde kendini nasıl hissedeceksin. Beğenmedin mi çıkar, de ki arkadaş ben bu konuda uzman olmak istemiyorum. Çünkü insanların uzman olabilmesi için ciddi ilgilerinin olması gerekiyor bir konuda uzman olabilmek için.*”(K10)

Katılımcıların ifadelerine göre rehberler bir alanda uzmanlaşmaya gitmek istediklerinde kendi özel ilgilerine göre konu veya alan belirlemelidir. Özel ilgi ve yatkınlıklara göre belirlenen uzmanlık alanlarının rehberin kişisel ve mesleki gelişimine katkı sağlayacağı söylenebilir. Rehberlerin kendi ilgilerine yönelik uzmanlaşmaları işini severek yapmalarını sağlayarak mesleki memnuniyeti artırabilir. Açılan eğitim programlarına katılma kararını almadaki belirleyici rolün turizm trendlerinden çok özel ilginin olması kişisel, mesleki ve sektörel fayda sağlayabilir.

Görüşme yapılan katılımcılara gelecekte ihtiyaç duyulabilecek uzmanlık alanlarının neler olabileceğine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar konu bazında ve etkinlik bazında olabilecek uzmanlık alanlarında eğilimlerin doğa turizmi, inanç turizmi ve kültür turizmi genelinde örnekler vererek çeşitlendirmişlerdir. Bölgesel anlamda uzmanlaşmaların önemine değinen katılımcılar keşfedilmeyi bekleyen turizm potansiyeli yüksek destinasyonlar ve gastronomi konusunun gelecekte önemli uzmanlık alanlarını oluşturacağını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları gelecekte konu bazında uzmanlık alanlarından sanat tarihi, kültürel miras, inanç turizmi gibi genel konularda uzman rehber ihtiyacının olacağını belirtmişlerdir. Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı tarihi gibi konular daha özel anlamda uzmanlaşma ihtiyacının olacağı konular olarak belirtilmiştir. Ülkemizin sahip olduğu kültürel ve tarihi miras düşünüldüğünde bu konularda uzman rehber ihtiyacının her zaman olacağı söylenebilir.

Katılımcılardan birisi Türkiye'nin kültürel miras zenginliğine değinmiş, turizm faaliyeti gerçekleştirilen birçok yerde sanat tarihi ve arkeoloji konusunda anlatım yapan rehberlerin bu konularda uzmanlaşmalarını önermiştir: “*Sanat tarihi önemli bir konu çünkü gezip gördüğümüz çoğu bina çoğu yapı sanat tarihiyle ilgili doğrudan alakalı onun dışında arkeoloji tabii önemli bir etmen.*”(K1) Bir katılımcı Anadolu topraklarının tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması dolayısıyla, bu coğrafyaya ilişkin uygarlıklar üzerine uzman rehber ihtiyacı olabileceğini belirtmiştir: “*Anadolu çok kozmopolit bir yer. Temel unsur Yunan, Roma, Bizans, Osmanlı gibi bu uygarlıklar konusunda uzmanlaşmak gerçekten önemli.*”(K2)

Katılımcılardan bazıları ülkemizde birçok ören yerinde ve kutsal mekanlarda bulunan yazıtlarda Osmanlıca ve Antik Yunancanın karşımıza çıktığını, ziyaret edilen dini ve tarihi yerlerde karşılaşılan bu yazıtları okuyabilmenin misafirde olumlu etki yarattığını belirtmişlerdir. Bu dilleri bilen ve uzmanlaşan rehberlerin az sayıda olduğu dolayısıyla bu dillerde uzmanlaşma ihtiyacının olacağını ifade etmişlerdir. Buna ilişkin ifadelerden biri şöyledir: *“Rehberler arasında Osmanlıca bilen pek yok. Osmanlı’yı, Bizans’ı, Yunan Roma’yı anlamak çok önemli.”*(K2)

Katılımcılardan bazıları Türkiye’nin sahip olduğu inanç turizmi potansiyelinin değerlendirileceğini ve dini amaçla yapılan ziyaretlerin artacağını, Hıristiyanlık ve İslam konusunda uzman rehber ihtiyacının olacağını belirtmişlerdir. Buna ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

“Erken Hıristiyanlık dönemi, Kapadokya vb. bölgelerde İstanbul gibi bölgelerde hatta Türkiye’nin dört bir yanında bununla ilgili noktalar var. Onun dışında keza belki İslamiyet konusunda Anadolu’da İslamiyet’in nasıl yayıldığı konusunda.”(K1)

“Semavi dinler açısından da Türkiye çok iyi bir mozaiktir. Bunun için Tevrat, İncil ve Kuran’ı anlayıp analiz etmemiz gerekmektedir.”(K2)

Katılımcılardan bazıları Türkiye’nin her bölgesinin farklı kültürel ve tarihi mirasa sahip olduğunu, turizm potansiyeli olan her bölgenin kendi sınırlarında uzmanlaşmış rehberlere ihtiyacı olduğunu belirtmişlerdir. Milli bilincin artacağı, yakın tarihe ilişkin değerleriyle ön plana çıkan savaş alanlarının daha fazla ziyaretçi ağırlayacağı dolayısıyla bu konularda uzman ihtiyacının artacağı düşünülmektedir. Bu konuya ilişkin ifadelerden birisi şöyledir: *“Çanakkale ve savaş alanları devam eder kesinlikle. Çünkü milletimizin böyle bir duygusal tarafı da var yani.”*(K3) Katılımcılardan birisi rehberlerin bölgesel olarak uzmanlaşmalarını önermiştir. Bu anlamda rehberlerin pek çok farklı konuda gelişim sağladığını dolayısıyla performanslarının arttığını belirterek bölgesel uzmanlaşmalara gidilmesi gerektiğini ifade etmiştir: *“Bölgesel uzmanlık aldığınızda o bölgenin din tarihini kültürel tarihini geleneklerini göreneklerine arkeolojisini her yönüyle hâkim hale geliyorsunuz.”*(K8)

Bir diğer katılımcı bölgesel uzmanlaşmanın gerekliliğini belirtip Türkiye’nin birçok yerinde henüz keşfedilmemiş, turizm potansiyeli yüksek yerlerin olduğunu, bu bölgelerde uzman rehberlerin yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir: *“Mesela Hakkâri Yüksekova Vadisi’nin eğitimi verilebilir. Mesela Mardin Midyat’ta Süryani köylerinin eğitimi verilebilir.”*(K5) Aynı katılımcı konuların bölgesel olarak belirlenmesinin daha iyi olacağını, örneğin genel olarak Türkiye çapında gastronomi konusunda değil de bölgesel anlamda gastronomi konusunda uzmanlaşmanın daha iyi sonuç vereceğini ifade etmiştir: *“Türkiye’de gastronomi turizmi yaptığımız zaman, bir turiste memleketin bütün gastronomisini anlatamazsınız.”*(K5)

Katılımcılardan bazıları doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm türlerinin daha çok ön plana çıkacağını dolayısıyla doğa turizmi üzerine uzmanlaşmış

rehberlere ihtiyaç duyulacağını ifade etmişlerdir. COVID-19 salgını sebebiyle değişen alışkanlıklar neticesinde gelecekte turların daha az sayıdaki katılımcılardan oluşan küçük gruplarla gerçekleştirileceğine vurgu yapılmıştır. Buna ilişkin ifadelerden bazıları şöyledir: “Yani önümüzdeki dönemde iklim değişikliği çerçevesinde bundan sonra buna şey de eklendi buna korona virüs, salgın sonrası dönemde tatil tercihlerinde doğal ortamların dağların ovaların derelerin daha popüler hale, tercih edilir hale geleceğini zaten dünya turizm örgütü de söylüyor.”(K6) Bir diğer katılımcı her türlü doğaya dayalı turizm faaliyetlerine olan ilginin artacağını belirtmiştir. Doğaya dayalı turizm alanlarında uzmanlık eğitimlerinin mevcut sistemde verilemeyeceğini, doğa alanında uzmanlaşmanın daha uzun saha deneyimleri ile gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir: “Doğa çok farklı bir alan iki üç aylık bir eğitimle sertifikalar verilmemeli. Çünkü bu yeterli olmayacaktır. Doğa ancak içerisinde bulunduğça tecrübe kazandıran bir alan.”(K5)

Katılımcılardan bazıları Türkiye'nin tüm bölgelerindeki mutfak çeşitliliğine ve gastronomi turizmi potansiyeline dikkat çekmiştir. Mutfak sanatlarında alınacak yollar olduğu buna paralel gastronomi turizminin gelişeceği ve bu konuda uzman rehberlere ihtiyaç olacağı ifade edilmiştir. Bu konuya ilişkin ifadelerden birisi şöyledir: “Bence kesinlikle gurme rehber olacaktır diyebilirim. Bazı insanların mesela damak tadı daha gelişmiş ve daha meraklı ve ülkemiz de çok zengin bir yer bu konuda.”(K4) Bir başka katılımcı Türkiye'nin gastronomi zengini bir coğrafya olmasına rağmen bu konuda bazı yanlışlıkların olduğunu, bu yanlışlıklar düzeltildiğinde gastronomi alanında uzman rehber ihtiyacı olacağını belirtmiştir: “Türkiye gastronomi konusundaki sorunları çözdüğünde, yani mantıyı vıcık vıcık yoğurdun içerisinde değil de, elde taşınan tuzsuz üzerine istenirse yoğurt konabilecek bir şeye dönüştürdüğümüz zaman gastronomi turizmi Türkiye’de daha popüler hale gelecektir.”(K10)

Diğer bir katılımcı pek çok özel konuda uzmanlık alanları olabileceğini belirttiikten sonra metropol uzmanlığı kavramını öne sürmüş ve kentlerde günlük yaşamı konu edinen bir özel ilgi oluşabileceğini ifade etmiştir: “Metropol turizmi diyebileceğimiz bir şey bile olabilir, sokakta, bir şehre gittiğin zaman mesela İstanbul’a diyelim tarihi yerler haricinde insanların günlük yaşamlarını konu edinen bir uzmanlık bile olabilir.”(K5) Katılımcılardan bazıları yaş skalaları, eğlence eğilimleri, macera arayışları ortak paydası olan turistlerin özel ilgilerinin oluşturacağı turizm çeşitleri için uzman ihtiyacı doğabileceğini belirtmişlerdir. Çocuk grupları, eğlence için bir araya gelmiş gruplar ve paragliding gibi özel ilgilere sahip turistlerin çoğalacağı, bu konularda uzmanlaşmış rehberlere ihtiyaç olacağı ifade edilmiştir. Bu konuya ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır:

“İşte paraşüt ya da paragliding uzmanlığı bile olabilir.”(K1)

“Entertainment rehberliği olabilir yani gezelim görelim eğlenelim bu da bir rehberlik çünkü.”(K9)

Katılımcıların ifadelerine göre gelecekte rehberlikte uzmanlaşma ihtiyacı olan konu ve alanlar Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel mirasla örtüşmektedir. Konu bazında bakıldığında genel olarak Hıristiyanlık, İslamiyet, Osmanlıca, Bizans Tarihi konularının öneminin artacağı düşünülmektedir. Etkinlik bazında ise doğa turizmi dahilindeki yürüyüş, bisiklet, kamp gibi faaliyetlerin de gelecekte rehberlerin önemli uzmanlık alanlarından olacağı söylenebilir. Türkiye çapında farklı bölgelerin turistik potansiyeli göz önünde bulundurularak rehberlerin uzmanlaşmaları gerekmektedir. Gelecekte markalaşma potansiyeline sahip bölgelerde uzman ihtiyacı doğacağı söylenebilir. Gastronomi konusunun ise en çok uzman rehber ihtiyacının olacağı alanlardan birisi olduğu düşünülmektedir.

İlgili Kurumların Görev ve Sorumlulukları

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sırasında Kültür ve Turizm Bakanlığı, TUREB, TURSAB ve 13 rehber odasının görev ve çalışmalarına ilişkin düşünceler belirtilmiştir. Bu düşünceler genellikle rehberlikte uzmanlaşmaya ilişkin eksiklikler üzerinedir. Bu bölüm dört alt başlıkta incelenmiştir.

Kurumların Çalışmaları ve Eşgüdümü

Katılımcılar rehberlerin iş hayatlarında doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki içerisinde bulunduğu kurumların çalışmalarının yetersiz olduğunu ve bu kurumlar arasında uyumsuzluk olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan birisi odaların çalışmalarının bölgelerine göre farklılaştığını, eğitimler konusunda kimi odaların yeterli kimi odaların ise yetersiz olduğunu düşünmektedir. Eskiden olduğu gibi rehberlerin hizmet-içi eğitim adıyla merkezi bir kurul idaresinde eğitilmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir: *“Türkiye'nin 7 bölgesi var, 7 bölge olarak düzenlenebilir ama şu anda 15 tane yaklaşık rehberler odası var. Bu eğitimlerin merkezi olarak zorunlu yapılması gerektiğini düşünüyorum ben.”*(K2)

Bir katılımcı TUREB ve odaların çalışmalarını yetersiz bularak, üye sayısı en fazla olan İRO'nun düşük sezonda düzenlediği sıradan eğitim çalışmalarının rehberlere olumlu yöndeki etkilerinden bahsetmiştir. Diğer odaların çalışmalarının yetersizliğini ise odalardaki üye sayılarının az olması ile açıklamıştır: *“Ben örneğin bağlı olduğum Bursa rehberler odası iki yıldır üyesiyim şu ana kadar hiçbir sosyal etkinlik hiçbir eğitim organizasyonu düzenlediğini görmedim. İRO çok güzel çalışıyor. Bu konuda özellikle kış sezonunda müthiş eğitimler yapıyor.”*(K8)

Katılımcılardan birisi TUREB ve TURSAB'ın birlikte hareket etmesinin daha iyi sonuçlar doğuracağını, uzmanlık eğitimlerinin standartlaştırılması gerektiğini ifade etmiştir: *“Eğitimde standart zaten olmadığı için sertifikaları falanca veriyor falanca veriyor yani önce bir insanın kendisini adam yerine koyması lazım. TUREB'le TURSAB'ın ayrı olması da saçmalık.”*(K10) Yine bir başka katılımcı kurumların birbirinden kopuk hareket etmemesi gerektiğini, turizm paydaşlarının çalışmalarını eşgüdümle yürütmesi gerektiğini belirterek, uzman rehberlerin kamuoyuna yeterince tanıtımının yapılmadığından bahsetmiştir. Katılımcı uzmanlık gerektiren konularda rehber ihtiyacı olsa da bu ihtiyaca cevap

verecek kanalların bulunmaması, taleplerin alternatif yollarla karşılanmasına sebep olduğunu ifade etmiştir: *“Daha çok reklamımız yapılabilir oda tarafından ya da resmî kurumlarla daha çok temas haline girilebilir. Mesela burada bir sorun var; alan kılavuzları, alan kılavuzları şu an reklam olmuş durumda yani sanki buranın uzmanı o insanlarmış gibi lanse ediliyor.”*(K4)

Katılımcılardan bazıları TUREB, TÜRSAB ve rehber odalarının denetleme çalışmalarının yetersiz olduğundan bahsetmişlerdir. Denetimler sonucu tespit edilen kaçak turlarla ilgili raporlar oluşturularak hangi uzmanlık alanları ve yabancı dillerde rehber ihtiyacı olduğuna yönelik istatistikler yayınlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna ilişkin ifadelerden bazıları şöyledir: *“Mesela şu alanda uzmanlaşma ihtiyacı vardır diye TUREB veya TÜRSAB’ın istatistik yayınladığını duymadım hiç. İlgili kurumların rehberleri yönlendirici çalışmalar yayınlaması gerekir.”*(K1)

Bir katılımcı kaçak turların önüne geçebilmek için ilgili kurumların kampanyalar düzenleyip uzman rehberlerin tanıtımı ve ön plana çıkarılması gerektiğini belirtmiştir: *“Eğitilen rehberleri ön plana çıkarmak gerekiyor ama bu çok uzun bir süreç toplumsal kültür haline getirilmesi gerekiyor bu sadece rehberlerin de yapabileceği bir şey değil belki devlet çapında bakanlığın da desteğiyle kamuoyunun eğitilmesi gibi bir kampanya yapmak gerekiyor.”*(K6) Aynı katılımcı denetimlerden elde edilen verilerin hangi alanlarda uzman rehber ihtiyacı olabileceğinin tespiti için raporlaştırılması ve istatistikler yayınlanması gerektiğini belirtmiştir: *“Birliğimizin şu anda Türkiye’de ne tür turlar yapılıyor bunların hangilerine kolay rehber bulunuyor hangilerine bulunmuyor hangileri daha çok kaçak rehberle yapılıyor bu konuda bir araştırması varsa da ben haberdar değilim.”*(K6)

Katılımcıların ifadelerine göre bölgesel rehber odalarının bazıları çalışmalarında uzmanlık eğitimleri üzerine yeterliliği yakalamaya çalışırken bazıları bu yeterlilikten uzak görünmektedir. Genel olarak mesleğin ve özel olarak uzman rehberlerin kamuoyu tarafından bilinmemesinin sebebinin tanıtım faaliyetlerindeki yetersizlik olduğu söylenebilir. Aynı sektörün farklı kollarını temsil eden kurumların uyum ve düzen sağlayamaması mesleğe ve sektöre zarar vermektedir. Sektörün ihtiyacı olabilecek uzmanlık alanlarıyla ilgili yapılacak çalışmalar ve yayınlanacak raporlar rehberlerin kendi yatkınlıkları doğrultusunda uzmanlık alanlarını belirlemede fayda sağlayacaktır. Turist rehberliği öğretiminin standartlardan uzak yapısının uzmanlık eğitimlerini de olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Veri Tabanı

Katılımcılar TUREB internet sitesinin rehberlerin tanıtımı ve reklamı için yeterince aktif kullanılmadığını belirten ifadelerde bulunmuşlardır. TUREB resmi internet sayfası üzerinden erişilebilen rehber veri tabanı sisteminde ruhsatname sahibi tüm rehberlerin kayıtları tutulmaktadır. Bu veri tabanı üzerinden rehberlerin ad-soyadı ve bağlı bulunulan odalar ile birlikte eylemlilik durumu

görüntülenebilmektedir. Katılımcılar uzmanlık alanlarının bu veri tabanında görüntülenebilir olmasının rehberlerin tanıtımına ve istihdamına olumlu katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Bu konuya ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

“Sertifikanın olduğunu acentelere söylemeden bilme şansı yok, yani kokartında ya da başka herhangi bir mecrada bilinmiyor bu. Bizim berberlik ustalık mesleğimiz yok öyle dükkâna asabileceğimiz bir yer yok öyle, o yüzden sertifika evde dosyaların arasında duruyor şu anda.”(K1)

“Türkiye’de on bir bin tane rehber var. Bunlardan kaç tanesi bu protokol kapsamında uzman, şu anda sistemde gözükmeye gerekiyor.”(K2)

Bir katılımcı veri tabanında uzmanlıkların görüntülenebilir olmasının rehberlerin reklamında ve istihdamında olumlu yönde etki edeceğini belirtmiştir: *“Sertifikalar bunları oraya yükleyebilmeliyiz zaten, bunları görülebilir kılmalıyız zaten müthiş bir reklam aracı onu söyleyeyim, yani müthiş bir reklam aracı bu uzmanlık.”(K3)* Katılımcılardan birisi veri tabanında rehberlerin resimlerinin de görüntülenebilir olmasının daha etkili olacağını belirtmiştir: *“Rehberin resmi görünmeli, çünkü tipine bakarak, rehber seçen acenteler dahi var. Dolayısıyla resminin ve aldığı sertifikaların da yazması gerektiğini düşünüyorum.”(K5)*

Katılımcılardan bazıları rehber odaları ve TUREB veri tabanlarında uzmanlık konularına göre gruplar oluşturulmasının faydalı olacağına ilişkin görüşler bildirmişlerdir. Böylelikle hem taleplerin karşılanması hem de uzmanlık alanlarına dair kontrol ve takip yapılabileceği ifade edilmiştir. Bu konuya ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

“Yani her odanın olmalı mı bilmiyorum ama TUREB’in bir falanca rehberleri filanca rehberleri şeklinde grupları masaları olmalı diye düşünüyorum.”(K6)

“TUREB’in veri tabanında acentelerin veya grupların ihtiyaçlarına yönelik arama yapılacak şekilde bir düzenleme yapılması lazım. Yani bir büyüteç yapıp kültürel miras uzmanlığı, Göbeklitepe uzmanlığı, Yedi Kiliseler uzmanlığı, Çanakkale uzmanlığı yazdığınızda o uzmanlığa sahip bütün rehberlerin listelenebiliyor olması lazım.”(K8)

Katılımcıların ifadelerine göre TUREB resmi internet sayfasında yer alan rehber veri tabanı, tanıtım ve reklam için uygun bir platformdur. Bu veri tabanına eklenecek bir ara yüz ile rehberlerin sahip oldukları uzmanlık alanları görüntülenebilir duruma getirilebilir. Ayrıca uzmanlık alanlarına göre veri tabanında oluşturulacak gruplar ile bu alanlarda uzmanlaşmış rehberlerin iletişim ve dayanışma içerisinde olmalarını sağlayarak örgütsel davranış pekiştirilebilir.

Sosyalleşme

Katılımcılar rehberlerin yeterince bir araya gelmediklerini, fikir alışverişinde bulunmadıklarını, ilgili kurumların rehberlerin sosyalleşmeleri ile ilgili

çalışmalar yapmadıklarını belirten ifadelerde bulunmuşlardır. Uzmanlık eğitimlerinin kimi zaman sosyalleşme fırsatı olarak görüldüğü, dolayısıyla eğitimlerin amacına ulaşmadığı düşünülmektedir. Bu konuya ilişkin ifadeler aşağıdadır.

“Evet yani aslında kurs yani dünyada olan kursların da amacı bu olmuyor mu biraz sosyalleşmek için.”(K4)

“Bu eğitim gezileri yoksa hani meslektaşlarımızın sosyalleşme ihtiyacı da var buna yönelik olarak da etkinlikler düzenlenmeli ama rehberler bu eğitimi sosyalleşme yeri gibi görmemeli.”(K6)

Katılımcılardan birisi bazı rehber odalarının uzmanlık adı altında olmayan özellikle düşük sezonlarda düzenlediği mesleki gelişim eğitimlerinin rehberlerin sosyalleşme ve örgütsel hareketini pekiştirmesine katkı sağladığını belirtmiştir: *“İRO çok güzel bir salon kiralyor. Benim hiç yüzünü görmediğim bir meslektaşımın yan yana oturuyoruz. Biz onunla o eğitim esnasında sosyalleşiyoruz.”(K8)*

Katılımcılardan birisi uzmanlık eğitimlerinin uygulama kısmında rehberin kendini müşteri konumunda görmesini, dolayısıyla empati yeteneğini geliştirmesine katkı sağladığından bahsetmiştir. *“Sosyalleşiyorsun aynı zamanda müşteriyle empati kurma şansını yakalayabiliyorsun bu sistemle, ön koltuktan her zaman oturduğumuz üç dört numaradan arkaya geçiyorsun.”(K9)*

Katılımcıların ifadelerine göre uzmanlık eğitimlerinin sosyalleşme ihtiyacını gidermek için iyi bir fırsat olarak görüldüğü düşünülmektedir. Eğitimlerin asıl amacına ulaşması için odaların rehberlerin daha sık bir araya gelmesine, sosyalleşmesine ve fikirlerini paylaşmasına olanak sağlayacak etkinlikler düzenlemesi yerinde olacaktır.

Eğitimlerin Planlanması

Katılımcılar eğitimlerin sıklığı, yaygınlaştırılması, planlanması ve takvim oluşturulması üzerine fikirlerini belirtmişlerdir. Eğitimlerin ciddi bir organizasyonla planlanıp rehberlerin çalışma sezonlarına göre düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Zengin içerik ve yüksek niteliğe sahip eğitimlerin alelacele değil, ciddiyetle organize edilip takvim oluşturularak hazırlanmasının önemi vurgulanmıştır. Katılımcılar genel olarak eğitimlerin daha sık yapılması gerektiğini belirtirken, bir katılımcı (K10) eğitimlerin sıklaştırılmasının nitelik ve değerinin azalmasına sebep olacağını ifade etmiştir. Bu konuya ilişkin ifadelerden bazıları aşağıdadır.

“Tabii sayısı ve sıklığı artırılabilir. Ama bu yüksek sezon, düşük sezon ve hava sıcaklığı gibi konular etkili oluyor yapılan eğitimin ve uzmanlığın durumuna göre.”(K1)

“Düşük sezonlar, ölü sezonlar bizim kendimiz için yatırım yapacağımız tabiri caizse esnaf tabiriyle sermaye toplayacağımız dönemler.”(K8)

Katılımcılardan birisi eğitimler konusunda bazı odaların diğer odalara göre daha aktif olduğunu, diğer odaların da benzer çalışmalara ağırlık vermesi gerektiğinden bahsetmiştir. *“Mesela ÇARO bu konuda çok aktif, ATRO çok aktif, zaten bu ikisi yapıyor genelde. İşte bir ara güneydoğu Anadolu bölgesinde de uzmanlık programı yaptılar.”*(K3)

Katılımcılardan birisi uzmanlık eğitimlerinin akademik yaklaşım benimsenerek ciddiyetle hazırlanması, kâr amacı gütmemesi gerektiğini belirtmiştir: *“Bu tür uzmanlık kurslarını içeriğine çok bakılmaksızın oluşturdukları için bu da bir pazar haline gelecek diye çekiniyorum ki olmuştur belki de. Bu işe biraz daha akademik yaklaşılması gerekir.”*(K4)

Katılımcılardan birisi eğitimlerin niteliğinin artırılması için sıklığının düşürülmesi, fiyatlarının yüksek tutulması ve ulaşılmamasının güçleştirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Eğitimlerin herkes için her zaman açılmaması gerektiğini, ne kadar az sayıda olursa o kadar nitelikli ve değerli olacağını ifade etmiştir: *“Uzmanlaşma eğitimleri hem kontenjanı sınırlı olmalı hem yıl içerisinde çok az sayıda verilmeli. Bir şey doğada ne kadar azsa o kadar kıymetlidir. Normal olarak uzmanlık eğitimleri böyle ayağa düşürülmemeli, yani rehberler o uzmanlık eğitimi çıksa da biz gitsek diye yanıp tutuşmalılar.”*(K10) Katılımcılardan bazıları eğitimlerin önceden planlanması, içeriğinin özenle hazırlanması, zengin ve niteliği yüksek bir müfredata sahip olması ve sezon yoğunlukları dikkate alınarak takvimin oluşturulması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bu konuya ilişkin ifade şöyledir: *“İhtiyaç tespit edilerek yapılmalı. Bu tür eğitimler ciddi bir takvim şeklinde değil de şu eğitimi yapalım mı? yapalım hadi haldır huldur organize olup gerçekleşiyor.”*(K6)

Katılımcıların ifadelerine göre uzmanlık eğitimi programlarının mesleğin sezon yoğunlukları dikkate alınarak bölgelerine göre ihtiyaçlar tespit edilerek akademik bir yaklaşım benimsenip hazırlanması eğitimlerin niteliğini artıracaktır. Sezon yoğunlukları dikkate alınarak hazırlanacak takvim ile rehberler yıl içinde ilgilerine uygun eğitimler için vakit ayırabilecek ve bu eğitimlerin doğru katılımcılara ulaşması sağlanacaktır.

Tartışma ve Sonuç

Turist rehberliğinde uzmanlaşma ve uzmanlık eğitimlerinin araştırıldığı bu çalışmada uzmanlık eğitimlerinin kişisel ve mesleki gelişimi olumlu yönde etkilediği ortaya koymaktadır. Bu sonuç, Güven, Ünal ve Caber (2018) ile Köroğlu ve Demirbulat'ın (2017) çalışmalarında yer alan uzmanlaşmanın kişisel gelişime katkı sağladığı ve rehberlerin performanslarını olumlu yönde etkilediği sonucuyla örtüşmektedir.

Rehberlerin uzmanlaşmalarının gerekli ve önemli olduğu, buna karşın uzmanlık unvanlarının rehberlere beklenen faydayı sağlamadığı, eğitimlerin nitelik ve içeriklerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanlık eğitimi almış ve uzmanlık sertifikasına sahip rehberlerin kendilerini uzman olarak tanımlamadıkları,

bu unvanı kullanma inisiyatifinin kendilerinde deneyimle sabit olduğu ortaya koyulmuştur. Uzman rehberlerin ekonomik kazançlarını doğrudan etkilemediği saptanan sertifikaların, sektörde anlamlı bir fark yaratmadığı, turistler ve rehberler arasındaki aracılığı sağlayan acentelerin sertifikalara ve uzmanlıklara beklenen önemi vermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Zengin ve diğerleri (2004) ile Köroğlu ve Merter'in (2012) çalışmalarında ortaya koyduğu acentelerin iş alımlarında uzmanlaşmış ve özel ilgi turları yapabilen rehberleri tercih ettikleri sonucuyla farklılık göstermektedir. Acenteler nezdinde uzman rehber olmanın fark yaratmaması özel ilgi turlarındaki düşük talepten kaynaklanabilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜRSAB ve acentelerin tur rotaları oluşturarak özel ilgi turlarının tanıtımı ve tutundurulması üzerine çalışmalar yapması, farkındalık yaratması önerilmektedir.

Eğitim içeriklerinin ve eğiticilerin, uzmanlaşma eğitimlerinde yeterlilik ve nitelikleri belirleyen temel ölçütler olduğu ortaya koyulmuştur. Anadolu Üniversitesi ile TUREB arasında yapılan ikili protokolle gerçekleştirilen uzaktan eğitimlerin TUREB'in 30.05.2015 tarihli "Uzmanlaşma Eğitimi Usul ve Esasları"na uygun şekilde düzenlenmediği görülmüştür. Bu eğitimlerin turist rehberliği eğitimine benzeyen standartlardan uzak yapısı, eğitimlerin niteliklerinin istenen düzeyi yakalamamasının temel nedeni sayılabilir. Usul ve esasların yeniden düzenlenmesi, yöntemin teorik ve uygulamalı olarak sürdürülmesi, farklılıkların giderilmesi ve standartların belirlenmesi eğitimlerin niteliğini artıracaktır. Uzaktan eğitim yöntemlerinin zaman ve maliyet avantajları bulunsun da mesleğin deneyim ve yerinde gözleme dayalı eğitim ihtiyaçlarına uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu eğitimlerin içeriğinin doldurulması ve sahada pratiklerle desteklenerek teorik eğitimle sınırlı kalmamasının sağlanması ya da bu yöntemden vazgeçilmesi önerilmektedir. Eğitimlerde görev alacak eğiticilerde aranan başlıca kriterler arasında deneyim, bilgiyi aktarım ve konunun rehberliğini yapabilme yeterliliği olmalıdır.

Güven, Ünal ve Caber (2018) çalışmalarında rehberlerin uzmanlık alanlarını belirlemede en çok kendi özel ilgilerinin etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada da rehberlerin uzmanlık alanlarını en çok kişisel eğilim, yatkınlık ve ilgilerine göre belirledikleri doğrulanmıştır. Uzmanlaşma alanları belirlenirken turizm trendlerinin de dikkate alınması uzmanlık alanlarında eksik istihdamı azaltacaktır. İlgili kurumların turist talepleri, turizm trendleri ve özel ilgi eğilimlerine ilişkin araştırmalar yapması, raporlar oluşturup yayınlaması önerilmektedir. Yayınlanacak rapor ve istatistikler rehberlerin kendi özel ilgi alanları içerisindeki konular arasından istihdam sıkıntısı çekmeyeceği konuyu belirlemede fayda sağlayacaktır. Gelecekte daha küçük gruplardan oluşan turların daha çok tercih edileceği, mantar toplanmadan eğlence gruplarına kadar çok geniş bir yelpazede özel ilgi turlarının gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Hıristiyanlık, İslamiyet, Bizans Tarihi, Osmanlı Tarihi gibi Türkiye'nin önemli kültürel değerlerini yansıtan konuların öne çıkacağı düşünülmektedir. Özellikle İslami temalı turlarda ya da

Osmanlı kültürüne ilişkin destinasyonlarda Osmanlıca ve Arapça dillerine hâkim Osmanlı tarihi uzmanı rehberlere ihtiyaç olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Etkinlik bazında doğa turizmi içerisinde sayılan yürüyüş, bisiklet, kamp gibi turistik faaliyetlerin önemli uzmanlık alanları arasında bulunacağı söylenebilir. Ayrıca bu çalışmada gastronomi turlarının gelecekte en çok talep edilen uzmanlık alanlarından biri olacağı ve gastronomi konusunda uzman rehber ihtiyacı doğacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç İrigüler ve Güler (2015) ile Akdu, Akdu ve Kambertaş'ın (2018) çalışmasında ortaya koyduğu Türkiye'de gastronomi turları ve rotalarına olan talebin artacağı, gastronomi konusunda uzman rehberlere ihtiyaç duyulacağı sonucuyla örtüşmektedir. Diğer konularla kıyaslandığında bugüne kadar gastronomi konusunda yalnız bir uzmanlık eğitimi programı düzenlenmiş olması ve tüm Türkiye'nin mutfak kültüründeki çeşitlilik ve zenginlikler dikkate alınırsa gastronomi konusunda uzman rehber ihtiyacının artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç aynı zamanda Güzel ve Köroğlu'nun (2015) çalışmalarında ortaya koyduğu uzmanlaşma konusunda eksikliklerin olduğunu doğrulamaktadır. Türker, Güzel ve Öztalın Türker'in (2012) çalışmalarında Türkiye'de farklı bölgelerde rehberlerin uzmanlaşması önemli bulunmuştur. Bu çalışmada da Türkiye çapında farklı bölgelerde gelecekte markalaşıp öne çıkabilecek turistik potansiyele sahip bölgelerde uzmanlaşmanın gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bölgesel turizm potansiyelleri ve ihtiyaçlar değerlendirilerek ciddiyetle organize edilmiş uzmanlık eğitimleri düzenlenmesi önerilmektedir.

TUREB, TÜRSAB, bakanlık ve diğer paydaşların uyumsuz işleyişleri mesleğe zarar vermekte, uzman rehberlerin sektörde hak ettiği değeri görmesine engel olmaktadır. Rehberlikte uzmanlığın öneminin kavranması ve özel ilgi turlarında farkındalığın sağlanması için, sektörün farklı kollarını temsil eden kurumların bir arada hareket etmesini sağlayacak adımların atılması önerilmektedir. Sektörün ihtiyacı olabilecek uzmanlık alanlarıyla ilgili yapılacak çalışmalar ve yayınlanacak raporlar rehberlerin kendi yatkınlıkları doğrultusunda uzmanlık alanlarını belirlemelerinde fayda sağlayacaktır. Rehberlerin uzmanlık alanlarının kendi çabaları dışında görüntülenebilir olmaması ve reklamının yapılmaması özel ilgi turlarındaki uzman rehber ihtiyacının karşılanmasını zorlaştırmaktadır. TUREB internet sitesinde erişime açık olan rehber veri tabanı üzerinde oluşturulacak bir ara yüz ile halihazırda görüntülenebilen rehberlerin bağlı bulunduğu oda ve yabancı dillere ilişkin veriler gibi uzmanlık alanı/konusu verilerinin de sisteme eklenmesi önerilmektedir. Rehberlik mesleğinin çalışma koşullarına bağlı olarak rehberlerin meslektaşlarıyla bir araya gelip sosyalleşme ihtiyaçlarını giderme hususunda eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu durumun, uzmanlaşma eğitimlerinin rehberlerde sosyalleşme ihtiyacına yönelik bir fırsat olarak algılanmasına, dolayısıyla eğitimlerin esas amacına ulaşmasına engel teşkil ettiği düşünülmektedir. Rehberlerin bir araya gelmesi ile sosyalleşmeye ilişkin ihtiyaçları giderilebilir, örgütsel davranış geliştirilip meslektaşlar arasında fikir alışverişine olanak sağlayarak yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasına katkıda bulunulabilir. Rehber odalarının, üyeleri daha sık bir araya gelmelerini ve sosyalleşmelerine katkı

sağlayacak etkinlikler düzenlemesi önerilmektedir. Bununla birlikte çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde COVID-19 salgını dolayısıyla rehberlerin hiç olmadığı kadar sosyal platformlarda bir araya gelerek sosyalleştikleri ve bilgi paylaşımında buldukları görülmektedir.

Uzmanlaşma eğitimlerinin ihtiyaçlar dikkate alınmadan, içeriği yeterince doldurulmadan alelacele hazırlandıkları düşünülmektedir. Mesleğin mevsimlik çalışma şartları dolayısıyla yılın bazı dönemlerini az sayıda ya da hiç tur yapmadan geçiren rehberler için talebin az olduğu düşük sezon diye tabir edilen dönemlere göre uzmanlık eğitimleri düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca bu eğitimlerin yılın belli bir döneminde ciddiyetle planlanması ve takvimin oluşturulması, rehberlerin doğru uzmanlık alanını belirlemesine ve eğitim için kendi kişisel takvimini ayarlamasına katkı sağlayacaktır. Hazırlanan uzmanlık eğitimi programlarının duyurulması için TUREB mail sistemi üzerinden rehberlere elektronik posta gönderilmesi önerilmektedir.

Araştırma sonuçlarının yalnız rehber odaları değil ayrıca Anadolu Üniversitesi tarafından Türkiye genelinde yürütülmekte olan uzmanlaşma eğitimlerine de katılmış rehberlerin görüşlerini yansıtması ve belirlenen sorunlara yönelik öneriler geliştirmesi ile literatüre katkıda bulunduğu düşünülmektedir.. Çalışmanın başlıca kısıtı on iki farklı uzmanlık eğitim programına katılmış on turist rehberinin görüşlerine dayanıyor olmasıdır. Katılımcılar farklı rehber odaları ve üniversite tarafından verilmiş çeşitli konulardaki uzmanlık eğitimlerine katılmışlardır. Ancak tüm rehber odalarının düzenlediği eğitimlere katılmış rehberlere ulaşmak mümkün olmamıştır.

Bu çalışma nitel araştırma yöntemleri ile yapılmıştır. Benzer çalışmalar nicel yöntemler kullanılarak uzman rehberlerin konuya ilişkin görüşleri ortaya koyulabilir. Yine aynı çalışma hem nitel hem nicel yöntemler bir arada kullanılarak farklı örneklemeler ile konuya ilişkin düşünceler ortaya çıkarılabilir. Ayrıca lisansüstü öğretim yoluyla uzmanlaşan rehberlerin dahil edildiği araştırmalar yapılarak farklı eğitimlerden geçmiş rehber görüşleri belirlenebilir. Bu araştırmanın sonuçları uzmanlık eğitimlerine katılmış rehberlerin görüşlerine dayanmaktadır. Farklı nitel çalışmalarda rehber odaları ve TUREB yetkilileri ile görüşmeler yapılarak konu derinlemesine incelenebilir. Son olarak bölgesel çapta uzmanlaşmalara ihtiyaç duyulan yerlerin tespitine yönelik çalışmalar yapılabilir. Özellikle kaçak turların ve turist rehberliği mesleği ile aynı görev tanımları verilen alan kılavuzluğu uygulamasının yapıldığı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi alanı gibi bölgelerin uzman ihtiyacı belirlenebilir.

KAYNAKÇA

Akdu, U., Akdu, S., & Kambertaş, S. (2018). Turizm rehberliği eğitim sürecinde uzmanlaşma: Gastrorehberlik. İçinde N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç, & H. U. Yıldırım (Ed.), *Turist rehberliği üzerine güncel araştırmalar* (1. baskı, ss. 222–232). Ankara: Detay Yayıncılık.

Akdu, U., Karakaş, D., Çelik, E., Zurnacı, J., & Tabu, Ö. (2018). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: Sağlık turizmi rehberliği. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 1(2), 124–138. <https://doi.org/10.34090/tured.491155>

Albuz, N., Çakmak, T. F., Eren, A., Tekin, Ö., & Nihan Güven Yeşildağ. (2018). *Turist Rehberliğine Giriş* (1. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Ap, J., & Wong, K. K. F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22(5), 551–563. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(01\)00013-9](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00013-9)

Arslan, A. (2018). Turist rehberliği ve uzmanlık alanları. İçinde S. Eser, S. Şahin, & C. Çakıcı (Ed.), *Turist rehberliği* (1. baskı, ss. 119–136). Ankara: Detay Yayıncılık.

Arslantürk, Y., & Gül, T. (2019). Turist rehberliğinde yeni eğilimler ve turist rehberliğinin geleceği. İçinde B. Zengin, G. Erkol Bayram, & O. Batman (Ed.), *Turist rehberliği mesleği(Dünü-bugünü-yarını)* (1. baskı, ss. 287–331). Ankara: Detay Yayıncılık.

Baştürk, S., & Taştepe, M. (2013). Evren ve Örneklem. İçinde *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (ss. 129–159). Tarihinde adresinden erişildi <https://acikders.ankara.edu.tr>

Black, R., & Ham, S. (2005). Improving the quality of tour guiding: Towards a model for tour guide certification. *Journal of Ecotourism*, 4(3), 178–195. <https://doi.org/10.1080/14724040608668442>

Çakmak, T. F. (2018). *Turizm endüstrisinde kriz yönetimi: turist rehberleri üzerine bir alan araştırması (Yayınlanmamış doktora tezi)*. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 504021).

Çetin, G., & Kızılrımk, İ. (2012). Türk turizmde kokartlı turist rehberlerin mevcut durumunun analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 14(2), 307–318.

Christie, M. F., & Mason, P. A. (2003). Transformative tour guiding: Training tour guides to be critically reflective practitioners. *Journal of Ecotourism*, 2(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/14724040308668130>

Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma* (M. Bütün & S. B. Demir, Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güven, A., Ünal, C., & Caber, M. (2018). Turist rehberliği uzmanlaşma eğitiminde farkındalık yaratma: Turizm paydaşlarına yönelik bir durum çalışması. İçinde N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç, & H. U. Yıldırım (Ed.), *Turist rehberliği üzerine güncel araştırmalar* (1. baskı, ss. 200–232). Ankara: Detay Yayıncılık.

Güzel, Ö., & Köroğlu, Ö. (2019). *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara* (Ö. Güzel & Ö. Köroğlu, Ed.). Ankara: Nobel.

İrigüler, F., & Güler, M. E. (2015). Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerinin gastronomi turizmüne bakışı. *1. International Gastronomic Tourism Congress*. İzmir.

Köroğlu, O. (2008). Profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşma: Meslekte uzmanlaşma amacıyla gerçekleştirilen eğitim programlarının incelenmesi. *III. Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu*, 206–272. Eğirdir/Isparta.

Köroğlu, Ö. (2007). Değişen tüketici eğilimleri çerçevesinde özel ilgi turizminin geliştirilmesi ve profesyonel turist rehberliği mesleğinde uzmanlaşmanın önemi. *Çeşme Ulusal Turizm Sempozyumu*, 226–238. Çeşme/İzmir.

Köroğlu, Ö., & GÜDÜ Demirbulat, Ö. (2017). Rehberlikte sertifikasyon kalifikasyon ve uzmanlaşma. İçinde İ. S. Ö. Güzel, V. Altıntaş (Ed.), *Turist rehberliği araştırmaları: Öngörüler ve uygulamalar* (1. baskı, ss. 49–76). Ankara: Detay Yayıncılık.

Köroğlu, Ö., & Merter, B. (2012). Seyahat acentelerinin turist rehberlerini seçme ve işe alma sürecindeki eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 213–238.

Özen, Y., & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(15), 394–422.

Sarıbaş, Ö., & Öter, Z. (2019). Kültür-sanat rehberliği alanında uzmanlaşma. İçinde *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara* (ss. 37–64). Ankara: Nobel.

Temizkan, S. P. (2010). *Profesyonel turist rehberlerinin turizm pazarlamasındaki rolüne etkisi açısından hizmetiçi eğitim seminerleri (Yayınlanmamış doktora tezi)*. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 278035).

Türker, A., Güzel, F. Ö., & Türker, G. Ö. (2012). Turizm aktörü olarak profesyonel turist rehberlerinin Türkiye'deki rehberlik eğitim sistemine bakış açılarını belirlemeye yönelik bir odak grup çalışması. *Turizm Eğitimi Konferansı Tebliğler*, 336–351.

Yenipınar, U., & Çapar, G. (2017). Tourist Guiding on The Silk Route : Turkey as A Crossroad Chapter. *Developments in Social Sciences*, (December), 391–402.

Yenipınar, U., & Yılmaz, L. (2019). Turist rehberliğinde uzmanlaşma. İçinde Ö. Güzel & Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist rehberliğinde uzmanlaşma özel ilgi turlarından özel konulara* (1. baskı). Ankara: Nobel.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zengin, B., Batman, O., & Yıldırğan, R. (2004). Seyahat acentalarının turist

rehberlerinden beklentilerine yönelik bir araştırma. *I. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri 15-16 Nisan 2004*, 366–376.

26/12/2014 tarih ve 29217 sayılı *Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği*:
<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-120445/turist-rehberligi-meslek-yonetmeliği.html>
Erişim Tarihi: 05.02.2020.

Turist Rehberleri Birliği İnternet Sayfası: www.tureb.org.tr_Erişim Tarihi:
05.03.2020

Turist rehberliğinde uzmanlaşma eğitimi usul ve esasları:
<http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/78> Erişim Tarihi: 05.02.2020